

Zbiór Orzeczeń

OPINIA RZECZNIKA GENERALNEGO
GERARDA HOGANA
przedstawiona w dniu 16 września 2021 r.¹

Sprawa C-251/20

Gtflix Tv
przeciwko
DR

[wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym złożony przez Cour de cassation (sąd kasacyjny) (Francja)]

Odesłanie prejudycjalne – Współpraca sądowa w sprawach cywilnych – Rozporządzenie nr 1215/2012 – Publikacja w Internecie wypowiedzi dyskredytujących osobę prawną – Powództwa o sprostowanie informacji, usunięcie treści oraz odszkodowanie i zadośćuczynienie za poniesione szkody i doznane krzywdy – Właściwość do rozpoznania powództw o odszkodowanie i zadośćuczynienie za poniesione szkody i doznane krzywdy – Strategiczne powództwo zmierzające do stłumienia debaty publicznej (SLAPP)

I. Wprowadzenie

1. Od czasu wejścia w życie konwencji brukselskiej o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych², a następnie zastąpienia jej różnymi iteracjami rozporządzenia Bruksela³, cały ów korpus „zeuropeizowanego” prawa prywatnego międzynarodowego dąży do promowania przewidywalności i pewności w przyznawaniu jurysdykcji w sprawach cywilnych sądom poszczególnych państw członkowskich. System brukselski mierza również w miarę możliwości do tego, by skupiać ewentualne fora dla rozpatrzenia danej sprawy w jak najmniejszej liczbie systemów prawnych, mianowicie tych będących najściślej związanymi ze sprawą.

2. Realizacja tych celów stała się mniej oczywista w kontekście szeregu spraw sięgających co najmniej do wyroku Trybunału w sprawie Shevill⁴ z 1995 r. Problem dotyczący ich realizacji jest najdotkliwszy w sytuacji, gdy powód domaga się odszkodowania z tytułu odpowiedzialności pozaumownej za zniesławiające publikacje i inne publikacje tego rodzaju, w przypadku których twierdzi się, że bezprawny czyn spowodował szkodę w wielu różnych jurysdykcjach. W takich okolicznościach nie wydaje się możliwe zidentyfikowanie zasady, która w zadowalający sposób uwzględniałaby te potencjalnie sprzeczne cele pewności, przewidywalności i bliskości, z jednej

¹ Język oryginału: angielski.

² Konwencja brukselska z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 1972, L 299, s. 32)

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2012, L 351, s. 1).

⁴ Wyrok z dnia 7 marca 1995 r., Shevill i in. (C-68/93, EU:C:1995:61).

strony, przy jednoczesnym unikaniu mnogości sądów, przed którymi można wytoczyć powództwo, z drugiej strony. Trudności te potęguje postęp technologiczny we współczesnym świecie, w którym uważa za zniesławiające lub w inny sposób bezprawne wypowiedzi publikowane w Internecie.

3. Tak przedstawia się ogólne tło prawne złożonych pytań dotyczących właściwości przedstawionych w przedmiotowym wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, który dotyczy wykładni art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1215/2012.

4. Wniosek złożono w kontekście sporu między Gtflix Tv, spółką zajmującą się rozrywką dla dorosłych z siedzibą w Republice Czeskiej, a DR, reżyserem, producentem i dystrybutorem filmów pornograficznych z siedzibą na Węgrzech, dotyczącego odszkodowania i zadośćuczynienia za wypowiedzi DR, mające jakoby charakter dyskredytujący, zamieszczone na kilku stronach i forach internetowych. Analizę okoliczności faktycznych lub istotnych kwestii prawnych należy poprzedzić przedstawieniem odpowiednich ram prawnych.

II. Ramy prawne

A. Prawo międzynarodowe

5. Konwencja paryska o ochronie własności przemysłowej, podpisana w dniu 20 marca 1883 r., zrewidowana w Sztokholmie w dniu 14 lipca 1967 r. i zmieniona w dniu 28 września 1979 r. (*United Nations Treaty Series*, vol. 828, nr 11851, s. 305), dotyczy własności przemysłowej w najszerszym znaczeniowo ujęciu i obejmuje patenty, znaki towarowe, wzory przemysłowe, wzory użytkowe, znaki usługowe, nazwy handlowe, oznaczenia geograficzne oraz kwestie zwalczania nieuczciwej konkurencji.

6. Artykuł 10 bis tej konwencji stanowi:

„1. Państwa będące członkami Związku są zobowiązane zapewnić osobom fizycznym i prawnym Państw będących członkami Związku skuteczną ochronę przeciw nieuczciwej konkurencji.

2. Aktem [Czynem] nieuczciwej konkurencji jest każdy akt konkurencji sprzeczny z uczciwymi zwyczajami w dziedzinie przemysłu lub handlu.

3. W szczególności powinny być zabronione:

1) wszelkie działania mogące w jakikolwiek sposób spowodować pomyłkę co do przedsiębiorstwa, produktów albo działalności przemysłowej lub handlowej konkurenta;

2) fałszywe dane w wykonywaniu handlu, mogące narazić na utratę opinii przedsiębiorstwo, produkty bądź działalność przemysłową lub handlową konkurenta;

3) oznaczenia lub dane, których używanie w handlu może wprowadzić odbiorców w błąd co do rodzaju, sposobu wytwarzania, cech, nadawania się do użycia lub ilości towarów”.

B. Prawo Unii

1. Rozporządzenie nr 1215/2012

7. Zgodnie z motywami 13 do 16 i 21 rozporządzenia nr 1215/2012:

„(13) Musi istnieć związek między postępowaniami, do których ma zastosowanie niniejsze rozporządzenie, a terytorium państw członkowskich. W związku z tym wspólne przepisy o jurysdykcji powinny co do zasady znajdować zastosowanie wtedy, gdy pozwany ma miejsce zamieszkania na terytorium jednego z państw członkowskich.

(14) Pozwany niemający miejsca zamieszkania w państwie członkowskim powinien zasadniczo podlegać krajowym przepisom o jurysdykcji mającym zastosowanie na terytorium państwa członkowskiego, przed którego sądem wytoczono powództwo.

Jednakże w celu zapewnienia ochrony konsumentów i pracowników, ochrony jurysdykcji sądów państw członkowskich w sytuacjach, w których mają one jurysdykcję wyłączną, oraz przestrzegania autonomii stron niektóre przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w niniejszym rozporządzeniu powinny mieć zastosowanie niezależnie od miejsca zamieszkania pozwanego.

(15) Przepisy o jurysdykcji powinny być w wysokim stopniu przewidywalne i opierać się na zasadzie, że jurysdykcję w ogólności [co do zasady] mają sądy miejsca zamieszkania pozwanego. Tak ustalona jurysdykcja powinna mieć miejsce zawsze, z wyjątkiem kilku dokładnie określonych przypadków, w których ze względu na przedmiot sporu lub autonomię stron uzasadnione jest inne kryterium powiązania [inny łącznik]. Siedziba osób prawnych musi być zdefiniowana wprost [autonomicznie] w rozporządzeniu celem wzmocnienia przejrzystości wspólnych przepisów i uniknięcia konfliktów kompetencyjnych.

(16) Jurysdykcja oparta na łączniku miejsca zamieszkania powinna zostać uzupełniona jurysdykcją opartą na innych łącznikach, które powinny zostać dopuszczone ze względu na ścisły związek pomiędzy sądem a sporem prawnym lub w interesie prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości. Istnienie ścisłego związku powinno zagwarantować pewność prawną [pewność prawa] oraz uniknięcie możliwości pozywania pozwanego przed sąd państwa członkowskiego, którego pozwany nie mógł rozsądnie przewidzieć. Ma to istotne znaczenie zwłaszcza w przypadku sporów dotyczących zobowiązań pozaumownych wynikających z naruszenia prywatności i innych dóbr osobistych, w tym zniesławienia.

[...]

(21) W interesie zgodnego sprawowania wymiaru sprawiedliwości należy unikać tak dalece, jak jest to tylko możliwe, równoległych postępowania i zapewnić, aby w różnych państwach członkowskich nie zapadały niezgodne ze sobą orzeczenia. Należy przewidzieć jasną i skuteczną regulację w celu wyjaśnienia kwestii zawisłości sprawy i postępowania pozostających w związku, jak również w celu zapobiegania problemom wynikającym z różnego określenia w poszczególnych państwach momentu, od którego postępowanie uważa się za zawisłe. Do celów niniejszego rozporządzenia moment ten powinien zostać określony autonomicznie”.

8. Przepisy dotyczące jurysdykcji zawarto w rozdziale II tego rozporządzenia, który obejmuje art. 4–34.

9. Artykuł 4 ust. 1 rozporządzenia nr 1215/2012, który należy do sekcji 1 rozdziału II, zatytułowanej „Przepisy ogólne”, ma następujące brzmienie:

„Z zastrzeżeniem przepisów niniejszego rozporządzenia osoby mające miejsce zamieszkania [miejsce zamieszkania względnie siedzibę] na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane, niezależnie od ich obywatelstwa, przed sądy tego państwa członkowskiego”.

10. Artykuł 5 ust. 1 tego rozporządzenia, który znajduje się w sekcji 1, przewiduje:

„Osoby mające miejsce zamieszkania [miejsce zamieszkania względnie siedzibę] na terytorium państwa członkowskiego mogą być pozywane przed sądy innego państwa członkowskiego tylko zgodnie z przepisami ustanowionymi w sekcjach 2–7 niniejszego rozdziału”.

11. Brzmienie art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 jest tożsame z brzmieniem art. 5 pkt 3 rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.U. 2001, L 12, s. 1), które uchylono rozporządzeniem nr 1215/2012, jak również odpowiada brzmieniu art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej. Przepis ten, który jest częścią sekcji 2, zatytułowanej „Jurysdykcja szczególna”, w ramach rozdziału II rozporządzenia nr 1215/2012, stanowi:

„Osoba, która ma miejsce zamieszkania [miejsce zamieszkania względnie siedzibę] na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim:

[...]

2) w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego – przed sądy miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę”.

12. Artykuł 30 rozporządzenia nr 1215/2012 stanowi:

„1. Jeżeli przed sądami różnych państw członkowskich zawisłe są sprawy, które pozostają ze sobą w związku, każdy sąd, przed który wytoczono powództwo później, może zawiesić postępowanie.

2. Jeżeli sprawy takie są zawisłe w pierwszej instancji, każdy sąd, przed który wytoczono powództwo później, może na wniosek strony stwierdzić także brak swej jurysdykcji, jeżeli sąd, przed który najpierw wytoczono powództwo, ma jurysdykcję w tych sprawach, a połączenie spraw jest zgodne z jego prawem.

3. W rozumieniu niniejszego artykułu uważa się, że sprawy pozostają ze sobą w związku, jeżeli istnieje między nimi tak ścisła więź, że pożądane jest ich łączne rozpoznanie i rozstrzygnięcie w celu uniknięcia wydania w oddzielnych postępowaniach sprzecznych ze sobą orzeczeń”.

2. Rozporządzenie (WE) nr 864/2007

13. Zgodnie z motywem 7 rozporządzenia (WE) nr 864/2007 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczącego prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”)⁵:

„(7) Przedmiotowy zakres zastosowania oraz przepisy niniejszego rozporządzenia powinny być spójne z rozporządzeniem Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych (»Bruksela I«)⁶ oraz z instrumentami dotyczącymi prawa właściwego dla zobowiązań umownych”.

14. Artykuł 4 tego rozporządzenia, zatytułowany „Zasada ogólna”, stanowi:

„1. Jeżeli niniejsze rozporządzenie nie stanowi inaczej, prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu niedozwolonego jest prawo państwa, w którym powstaje szkoda, niezależnie od tego, w jakim państwie miało miejsce zdarzenie powodujące szkodę, oraz niezależnie od tego, w jakim państwie lub państwach występują skutki pośrednie tego zdarzenia.

2. Jednakże w przypadku gdy osoba, której przypisuje się odpowiedzialność, i poszkodowany mają, w chwili powstania szkody, miejsce zwykłego pobytu w tym samym państwie, stosuje się prawo tego państwa.

3. Jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że czyn niedozwolony pozostaje w znacznie ściślejszym związku z państwem innym niż państwo wskazane w ust. 1 lub 2, stosuje się prawo tego innego państwa. Znacznie ściślejszy związek z innym państwem może polegać, w szczególności, na istnieniu wcześniejszego stosunku pomiędzy stronami, takiego jak umowa, ściśle związanej z danym czynem niedozwolonym”.

15. Artykuł 6 ust. 1 i 2 tego rozporządzenia, zatytułowany „Nieuczciwa konkurencja i praktyki ograniczające wolną konkurencję”, stanowi:

„1. Prawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu nieuczciwej konkurencji jest prawo państwa, w którym występuje lub jest prawdopodobne wystąpienie naruszenia stosunków konkurencyjnych lub zbiorowych interesów konsumentów.

2. W przypadku gdy czyn nieuczciwej konkurencji narusza wyłącznie interesy oznaczonego konkurenta, stosuje się art. 4”.

C. Prawo francuskie

16. W prawie francuskim pojęcie nieuczciwej konkurencji odnosi się do wszelkich działań polegających na nadmiernym korzystaniu ze swobody przedsiębiorczości poprzez uciekanie się do powodujących szkodę procedur sprzecznych z zasadami i zwyczajami. Wśród uznanych form nieuczciwej konkurencji znajduje się czyn polegający na dyskredytowaniu konkurenta, który

⁵ Dz.U. 2007, L 199, s. 73.

⁶ Dz.U. 2001, L 12, s. 1.

zgodnie z orzecznictwem francuskiego sądu kasacyjnego polega na ujawnieniu informacji mogących go zdyskredytować⁷. Ten czyn zabroniony, różniący się od zniesławienia, regulują francuskie przepisy dotyczące odpowiedzialności cywilnej.

III. Okoliczności faktyczne w postępowaniu głównym i odesłanie prejudycjalne

17. Gtflix Tv to spółka z siedzibą w Republice Czeskiej, która zajmuje się produkcją i dystrybucją tego, co czasami eufemistycznie określa się jako programy telewizyjne zawierające treści dla dorosłych. DR jest reżyserem, producentem i dystrybutorem filmów pornograficznych, zamieszkałym na Węgrzech. Jego filmy są wprowadzane do obrotu za pośrednictwem stron internetowych hostowanych na Węgrzech i będących jego własnością.

18. DR zarzuca się, że regularnie zamieszczał na kilku stronach internetowych i forach dyskredytujące wypowiedzi pod adresem Gtflix Tv. Gtflix Tv skierowała do DR formalne żądanie ich wycofania. Gdy DR tego nie uczynił, Gtflix Tv wszczęła przeciwko niemu postępowanie uproszczone przed prezesem Tribunal de grande instance, Lyon (sądem pierwszej instancji w Lyonie, Francja). W postępowaniu tym Gtflix Tv podniosła następujące żądania wobec DR:

- pod groźbą kary pieniężnej zaprzestania wszelkich działań dyskredytujących, czy to Gtflix Tv, czy też jej stronę internetową oraz opublikowania oświadczenia prawnego w języku francuskim i angielskim na każdym z odpowiednich forów;
- umożliwienia Gtflix Tv zamieszczenia komentarza na forum zarządzanym przez DR;
- zapłaty na rzecz Gtflix Tv symbolicznej kwoty 1 EUR tytułem odszkodowania za szkodę gospodarczą oraz 1 EUR tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

19. W odpowiedzi pozwany zakwestionował jurysdykcję sądów francuskich. Tribunal de grande instance, Lyon (sąd pierwszej instancji w Lyonie) przychylił się do twierdzenia pozwanego w tym względzie.

20. Gtflix Tv odwołała się od tego postanowienia do Cour d'appel de Lyon (sądu apelacyjnego w Lyonie, Francja), podnosząc do kwoty 10 000 EUR wstępną kwotę żądanego odszkodowania i zadośćuczynienia za, odpowiednio, szkodę gospodarczą i krzywdę, poniesione względnie doznane we Francji. Wyrokiem z dnia 24 lipca 2018 r. sąd ten również potwierdził brak jurysdykcji sądów francuskich.

21. Gtflix Tv wniosła następnie skargę do Cour de cassation (sądu kasacyjnego, Francja). Przed tym sądem Gtflix Tv kwestionuje wyrok sądu apelacyjnego z dnia 24 lipca 2018 r. stwierdzający brak jurysdykcji sądów francuskich na rzecz sądów czeskich, ponieważ jej zdaniem sądy państwa członkowskiego są właściwe do rozstrzygania w sprawie szkody wyrządzonej na terytorium tego państwa członkowskiego przy użyciu treści umieszczonych w sieci, jeśli owe treści są w tym państwie dostępne. Twierdzi ona, że wykluczając jurysdykcję sądów francuskich na tej podstawie, że nie wystarczy, by wypowiedzi uznane za dyskredytujące i umieszczone w Internecie były dostępne na obszarze właściwości sądu, przed którym zawisł spór, lecz treści te muszą mieć także jakiegokolwiek znaczenie dla osób zamieszkujących w tym państwie członkowskim, Cour d'appel de Lyon (sąd apelacyjny w Lyonie) naruszył jej zdaniem art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012.

⁷ Cass. com. 24 września 2013 r., nr 12-19.790. Zobacz także Cass. com. 18 października 2016 r., nr 15-10.384, Cass. com. 15 stycznia 2020 r., nr 17-27.778, Cass. com. 4 marca 2020 r., nr 18-15.651.

22. Sąd odsyłający zdaje się uważać, że orzeczenie Cour d'appel de Lyon (sądu apelacyjnego w Lyonie) jest rzeczywiście obarczone błędem co do prawa, lecz brak jurysdykcji sądów francuskich do rozpoznania wniosku o sprostowanie lub usunięcie wypowiedzi jest jednak uzasadniony. Z wyroku z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766) wynika bowiem, że wniosku o sprostowanie lub usunięcie informacji nie można wnieść do sądów danego państwa tylko dlatego, że dane te są dostępne z tego państwa członkowskiego. Rozumowanie to zawarto oczywiście w wyroku wydanym w kontekście postępowania o zniesławienie. Niemniej jednak w zakresie, w jakim rozumowanie to opierało się na wszechobecności takich informacji, ma ono zastosowanie przez analogię do wniosków o usunięcie lub sprostowanie twierdzeń mogących stanowić (w przekonaniu podmiotu uważającego się za poszkodowany) czyny polegające na dyskredytowaniu konkurenta.

23. Sąd odsyłający zastanawia się jednak, czy w odniesieniu do roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie związanych z istnieniem takiego czynu nieuczciwej konkurencji powód może wytoczyć powództwo przed sądami każdego z państw członkowskich, na których terytorium ta opublikowana w Internecie treść była lub jest dostępna, działając jednocześnie w celu sprostowania informacji, usunięcia treści i naprawienia krzywdy i szkody gospodarczej, czy też musi on wnieść powództwo o odszkodowanie i zadośćuczynienie do sądu właściwego do nakazania sprostowania informacji i usunięcia dyskredytujących wypowiedzi.

24. W tych okolicznościach Cour de cassation (sąd kasacyjny) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy przepisy art. 7 pkt 2 rozporządzenia (UE) nr 1215/2012 należy interpretować w ten sposób, że osoba, która – uznając, iż doszło do naruszenia jej praw poprzez rozpowszechnianie pomówień [dyskredytujących wypowiedzi] w Internecie – podejmuje działania jednocześnie w celu sprostowania danych [informacji] i usunięcia treści, a także w celu naprawienia wynikających z nich szkód gospodarczych i krzywd, może żądać przed sądami każdego państwa członkowskiego, na terytorium którego treść umieszczona w sieci jest lub była dostępna, zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody i krzywdy wyrządzone na terytorium tego państwa członkowskiego, zgodnie z wyrokiem z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. [(C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, pkt 51, 52)], czy też mając na uwadze wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan [(C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 48)], powinna ona wnieść to żądanie zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia do sądu właściwego do nakazania sprostowania danych [informacji] i usunięcia pomawiających [dyskredytujących] komentarzy?”.

IV. Analiza

25. Na wstępie należy podkreślić, że sam fakt, iż w jednym powództwie podniesiono łącznie kilka rodzajów roszczeń, nie ma wpływu na przepisy o jurysdykcji mające zastosowanie do każdego z tych roszczeń, ponieważ żądanie można w razie potrzeby podzielić⁸. Ponadto w postępowaniu głównym należy podkreślić, że chociaż powódka wysunęła kilka rodzajów roszczeń, pytanie zadane przez sąd odsyłający dotyczy jedynie ustalenia, które sądy należy uznać za właściwe do rozpoznania powództwa o odszkodowanie i zadośćuczynienie z tytułu szkody i krzywdy, wyrządzonych przez dyskredytujące wypowiedzi.

⁸ Zobacz na przykład w postępowaniu toczącym się przed sądami Unii postanowienie z dnia 12 czerwca 2012 r., Strack/Komisja (T-65/12 P, EU:T:2012:285).

26. W tym względzie należy przypomnieć, że w drodze odstępstwa od art. 4 rozporządzenia nr 1215/2012, który przyznaje jurysdykcję do rozstrzygania sporu co do istoty sądom państwa członkowskiego, w którym pozwany ma miejsce zamieszkania względnie siedzibę, art. 7 pkt 2 tego rozporządzenia stanowi, że w sprawach dotyczących czynu niedozwolonego lub czynu podobnego do czynu niedozwolonego osoba, która ma miejsce zamieszkania względnie siedzibę na terytorium państwa członkowskiego, może być pozwana w innym państwie członkowskim przed sąd miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę⁹.

27. W zakresie, w jakim art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 powiela brzmienie i cele art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001, a także – nawet wcześniej – art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej, należy uznać, że wykładnia dokonana przez Trybunał w odniesieniu do tego przepisu i postanowienia ma zastosowanie również do art. 7 pkt 2¹⁰.

28. Zgodnie z utrwaloną analizą dokonywaną przez Trybunał ustanawiający jurysdykcję szczególną przepis jurysdykcyjny zawarty w art. 5 pkt 3 konwencji brukselskiej i art. 5 pkt 3 rozporządzenia nr 44/2001 jest oparty na istnieniu łącznika wynikającego ze szczególnie ścisłego związku pomiędzy roszczeniem a sądem miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę, który uzasadnia przyznanie jurysdykcji temu sądowi ze względu na prawidłowe administrowanie wymiarem sprawiedliwości oraz sprawną organizację postępowania¹¹. Jeżeli przedmiotem postępowania jest czyn niedozwolony lub czyn podobny do czynu niedozwolonego, sąd miejsca, gdzie nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę, jest bowiem w najlepszej sytuacji, by wydać rozstrzygnięcie w sprawie, w szczególności ze względu na bliskość i łatwość w przeprowadzeniu postępowania dowodowego¹².

29. Jednakże w zakresie, w jakim przepis ten stanowi odstępstwo od podstawowej zasady wyrażonej obecnie w art. 4 rozporządzenia nr 1215/2012, który przyznaje jurysdykcję sądom miejsca zamieszkania względnie siedziby pozwanego, art. 7 pkt 2 podlega ścisłej wykładni, która nie może wykraczać poza wypadki wyraźnie określone w tym rozporządzeniu¹³.

30. Niemniej jednak zgodnie z równie konsekwentną linią orzeczniczą Trybunału należy rozumieć, że pojęcie „miejsca, w którym nastąpiło lub może nastąpić zdarzenie wywołujące szkodę”¹⁴ obejmuje dwa różne miejsca, mianowicie miejsce urzeczywistnienia się szkody oraz miejsce wystąpienia zdarzenia powodującego powstanie tej szkody (zwane również miejscem zdarzenia wywołującego szkodę), z których każde może, w zależności od okoliczności, dostarczyć

⁹ Powodowie preferują tę opcję, ponieważ mogą obawiać się, słusznie lub niesłusznie, istnienia protekcyjnych uprzedzeń ze strony sądów państwa członkowskiego, w którym pozwany ma miejsce zamieszkania, lub chcą uniknąć ewentualnych dodatkowych kosztów związanych z prowadzeniem postępowania na odległość.

¹⁰ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, pkt 39); z dnia 25 października 2012 r., Folien Fischer i Fofitec (C-133/11, EU:C:2012:664, pkt 31, 32); z dnia 13 marca 2014 r., Brogsitter (C-548/12, EU:C:2014:148, pkt 19); z dnia 9 lipca 2020 r., Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, pkt 22).

¹¹ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 1 października 2002 r., Henkel (C-167/00, EU:C:2002:555, pkt 46); z dnia 16 maja 2013 r., Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, pkt 26); z dnia 3 kwietnia 2014 r., Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, pkt 28); z dnia 21 maja 2015 r., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, pkt 39); z dnia 17 czerwca 2021 r., Mittelbayerischer Verlag (C-800/19, EU:C:2021:489, pkt 27).

¹² Zobacz w tym względzie na przykład wyrok z dnia 16 maja 2013 r., Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, pkt 27).

¹³ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 27 września 1988 r., Kalfelis (189/87, EU:C:1988:459, pkt 19); z dnia 15 stycznia 2004 r., Blijdenstein (C-433/01, EU:C:2004:21, pkt 25); z dnia 16 maja 2013 r., Melzer (C-228/11, EU:C:2013:305, pkt 24); z dnia 12 września 2018 r., Löber (C-304/17, EU:C:2018:701, pkt 17, 18). Jednakże zgodnie z orzecnictwem Trybunału potrzeba ścisłej wykładni zasad jurysdykcji szczególnej oznacza jedynie, że zasady przewidziane w art. 7 nie podlegają wykładni szerszej, niż wymaga tego ich cel. Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 16 listopada 2016 r., Schmidt (C-417/15, EU:C:2016:881, pkt 28); z dnia 25 marca 2021 r., Obala i lučice (C-307/19, EU:C:2021:236, pkt 76).

¹⁴ Zdarzenie wywołujące szkodę zdefiniowano jako okoliczność powodującą powstanie szkody. Zobacz wyrok z dnia 16 lipca 2009 r., Zuid-Chemie (C-189/08, EU:C:2009:475, pkt 27).

szczególnie użytecznych wskazówek co do dowodów i organizacji postępowania¹⁵. Dlatego też w przypadku, gdy miejsca, na które wskazują te łączniki, są różne, powództwo może zostać skierowane przeciwko pozwanemu, według wyboru powoda, do sądu jednego z tych miejsc¹⁶.

31. W niniejszej sprawie pytanie prejudycjalne dotyczy wyłącznie ustalenia miejsca, w którym zaistniała szkoda.

32. W tym względzie Trybunał uściślił, że owym łącznikiem jest miejsce, gdzie zdarzenie powodujące powstanie szkody przejawiało swoje szkodliwe skutki, to znaczy miejsce, gdzie szkoda wyrządzona przez wadliwy produkt wyraźnie się zmanifestuje¹⁷. Miejsce to może być jednak różne w zależności od dokładnego charakteru prawa, którego naruszenie jest podnoszone¹⁸.

33. Trybunał orzekł na przykład w istocie, że w przypadku oszustwa mającego wpływ na wartość certyfikatów finansowych, które, jako aktywa zdematerializowane, są obowiązkowo zdeponowane na określonym rachunku bankowym, zwanym rachunkiem papierów wartościowych, sądami właściwymi z tytułu zaistnienia szkody są sądy miejsca zamieszkania powoda, jeżeli rachunek bankowy tego powoda jest prowadzony w banku mającym siedzibę na obszarze właściwości tych sądów¹⁹. Jednak Trybunał uznał, że rozwiązanie to nie znajduje zastosowania, gdy powód dochodzi naprawienia szkody o charakterze czysto finansowym będącej skutkiem decyzji inwestycyjnych podjętych pod wpływem informacji łatwo dostępnych w skali światowej, które to informacje są nieprawidłowe, niepełne i wprowadzają w błąd, jeżeli spółka, która wyemitowała owe instrumenty finansowe nie podlegała ustawowym obowiązkom informacyjnym w tym państwie członkowskim, w którym ma siedzibę bank lub przedsiębiorstwo inwestycyjne prowadzące odnośny rachunek bankowy lub inwestycyjny²⁰.

34. W przypadku krzywdy wyrządzonej zgodnie z twierdzeniem powoda przez artykuł prasowy rozpowszechniony w kilku państwach członkowskich Trybunał orzekł jednak w wyroku Shevill, że poszkodowany może wytoczyć powództwo o zadośćuczynienie przeciwko wydawcy albo przed sądami państwa, w którym mieści się siedziba wydawcy publikacji o charakterze zniesławiającym, które to sądy są właściwe do zasądzenia zadośćuczynienia za całą krzywdę wyrządzoną zniesławieniem, albo przed sądami każdego państwa, w którym publikację rozpowszechniono i w którym zgodnie z twierdzeniem poszkodowanego doszło do naruszenia jego dobrego imienia, które to sądy są właściwe do orzekania wyłącznie w odniesieniu do krzywdy wyrządzonej

¹⁵ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 9 lipca 2020 r., Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, pkt 23, 38) lub z dnia 17 czerwca 2021 r., Mittelbayerischer Verlag (C-800/19, EU:C:2021:489, pkt 29). Na tej podstawie, jak wyjaśnił Trybunał, uznał jurysdykcję sądów miejsca, w którym znajduje się centrum interesów życiowych poszkodowanego, przy czym łącznika tego nie uwzględniono w rozporządzeniu nr 1215/2012.

¹⁶ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 16 stycznia 2014 r., Kainz (C-45/13, EU:C:2014:7, pkt 23); z dnia 29 lipca 2019 r., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, pkt 25).

¹⁷ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 16 lipca 2009 r., Zuid-Chemie (C-189/08, EU:C:2009:475, pkt 27).

¹⁸ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 3 października 2013 r., Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635, pkt 32); z dnia 22 stycznia 2015 r., Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, pkt 29).

¹⁹ Zobacz wyrok z dnia 28 stycznia 2015 r., Kolassa (C-375/13, EU:C:2015:37, pkt 55). W tym wyroku Trybunał odnosi się do pojęcia „rachunku bankowego” bez dalszych wyjaśnień. Należy jednak przypomnieć, że pojęcie „rachunku bankowego” jest pojęciem rodzajowym. Ponieważ w tej sprawie Trybunał używa tego terminu w liczbie pojedynczej, można wywnioskować, że intencją Trybunału było odniesienie się do konkretnego rodzaju rachunku. Biorąc pod uwagę szczególny charakter spornych produktów finansowych, wydaje się, że tym konkretnym rachunkiem jest w sposób dorozumiany, ale z konieczności, rachunek papierów wartościowych, na którym zdeponowane były certyfikaty, ponieważ to na tym rachunku odnotowano utratę wartości certyfikatów, a zatem zmaterializowała się szkoda poniesiona przez powoda.

²⁰ Wyrok z dnia 12 maja 2021 r., Vereniging van Effectenbezitters (C-709/19, EU:C:2021:377, pkt 37).

w państwie, w którym siedzibę ma sąd, przed którym wytoczono powództwo²¹. Ta ostatnia konstrukcja jurysdykcji była czasem opisywana – zwłaszcza przez jej krytyków – jako ustanawiająca zasadę podziału jurysdykcji, którą dla wygody można nazwać „podejściem mozaikowym” w odniesieniu do jurysdykcji²².

35. Następnie w wyroku eDate Trybunał musiał rozważyć kwestię umieszczanych w sieci transnarodowych treści o charakterze zniesławiającym. W tym względzie Trybunał orzekł, że sytuacje te różnią się od sytuacji rozgrywających się poza Internetem, z jednej strony, ze względu na potencjalną wszechobecność wszelkich treści umieszczanych w sieci oraz, z drugiej strony, ze względu na trudność związaną z określeniem zakresu tego rozpowszechnienia w pewny i niezawodny sposób oraz, w konsekwencji, z oceną krzywdy lub szkody wyrządzonych wyłącznie w jednym państwie członkowskim²³. W związku z tym Trybunał orzekł, że w sytuacji gdy administrator strony internetowej, na której znajdują się sporne treści, nie przedsięwziął żadnych środków ograniczających, sąd mający siedzibę w miejscu, w którym podmiot uważający się za poszkodowany ma centrum swoich interesów życiowych, powinien być właściwy do zbadania zasadności roszczenia o odszkodowanie za całość poniesionej szkody, ze względu na to, że jest to miejsce, w którym można najlepiej ocenić wpływ treści umieszczonych w sieci na dobra osobiste danej osoby²⁴. Dla Trybunału miejsce to odpowiada w zasadzie, ale niekoniecznie, miejscu stałego pobytu danej osoby. Jednakże dana osoba może mieć centrum swoich interesów życiowych w państwie członkowskim, w którym nie ma miejsca stałego pobytu, o ile inne przesłanki, takie jak wykonywanie działalności zawodowej, powodują powstanie szczególnie ścisłego związku z tym państwem²⁵.

²¹ Wyrok z dnia 7 marca 1995 r., Shevill i in. (C-68/93, EU:C:1995:61, pkt 33). Co się tyczy ustalenia miejsca wystąpienia zdarzenia wywołującego szkodę w przypadku zniesławienia poprzez artykuł prasowy rozpowszechniony w kilku umawiających się państwach, Trybunał orzekł, że miejscem tym jest miejsce, w którym ma siedzibę wydawca danej gazety, ponieważ jest to miejsce, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę i z którego zniesławienie w formie pisemnej wydano i wprowadzono do obiegu. Ibidem, pkt 24.

²² M. Laazouzi, *L’extension du for européen aux personnes morales victimes d’atteintes aux droits de la personnalité sur Internet*, *JCP G*, nr 49, 4 grudnia 2017 r., s. 2225.

²³ Wyrok z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, pkt 45, 46).

²⁴ Wyrok z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, pkt 48). Trybunał uzasadnił następnie to rozwiązanie faktem, że pojęcie „centrum interesów życiowych poszkodowanego” oznacza miejsce, w którym *co do zasady* szkoda spowodowana przez treść opublikowaną w Internecie urzeczywistnia się w najbardziej znaczący sposób. Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 33). Rozwiązanie to zostało ostatnio potwierdzone w wyroku z dnia 17 czerwca 2021 r., Mittelbayerischer Verlag (C-800/19, EU:C:2021:489, pkt 31). Trybunał uznał, że pojęcie „miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę” nie odnosi się do miejsca, w którym powód ma miejsce zamieszkania lub w którym znajduje się jego „ośrodek interesów majątkowych”, wyłącznie z tego powodu, że tam poniósł on szkodę finansową w wyniku utraty składników jego majątku, która miała miejsce w innym umawiającym się państwie; zob. w tym względzie wyroki: z dnia 10 czerwca 2004 r., Kronhofer (C-168/02, EU:C:2004:364, pkt 21); z dnia 16 czerwca 2016 r., Universal Music International Holding (C-12/15, EU:C:2016:449, pkt 35). Uzasadnienie tej linii orzecznictwa sprowadza się w istocie do tego, że nie można domniemywać jurysdykcji wynikającej z miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę: stosownie do tego „[p]rzyznanie jurysdykcji sądom w miejscu zamieszkania powoda jest natomiast uzasadnione, jeżeli miejsce to *faktycznie* stanowi miejsce zdarzenia przyczynowego [powodującego powstanie szkody] lub zaistnienia szkody”. Wyroki: z dnia 12 września 2018 r., Löber (C-304/17, EU:C:2018:701, pkt 25), podkreślenie moje; z dnia 12 maja 2021 r., Vereniging van Effectenbezitters (C-709/19, EU:C:2021:377, pkt 29). Należy jednak podkreślić, że w przypadkach zniesławienia powód nie ponosi jedynie szkody finansowej, ale także, i to przede wszystkim, doznaje krzywdy. Z drugiej strony w wyroku Bolagsupplysningen and Ilsjan Trybunał nie uczynił z centrum interesów życiowych łącznika, który miałby zastosowanie w każdym okolicznościach. Zamiast tego, aby dojść do wniosku, że kryterium „centrum interesów życiowych” poszkodowanego oznacza miejsce, w którym *co do zasady* szkoda spowodowana przez treść opublikowaną w Internecie urzeczywistnia się w rozumieniu art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 w najbardziej znaczący sposób, w owym wyroku Trybunał oparł się na założeniu, że naruszenie dóbr osobistych „jest *zwykle* najbardziej odczuwalna w centrum interesów życiowych poszkodowanej osoby” i że w związku z tym (podkreślenie moje). Można zatem wywodzić z tego, że Trybunał nie wykluczył tego, iż w pewnych okolicznościach miejsce zaistnienia szkody może *faktycznie* nie być centrum interesów życiowych osoby dochodzącej naprawienia szkód lub krzywd.

²⁵ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, pkt 49). O ile zgodnie z pkt 42 wyroku Bolagsupplysningen i Ilsjan uzasadnienie dla tego łącznika polega na tym, że –zwłaszcza w przypadku treści zamieszczonej w Internecie – takie naruszenie jest zasadniczo najbardziej odczuwalne w centrum interesów życiowych poszkodowanej osoby ze względu na dobre imię, którym owa osoba się tam cieszy, o tyle pojęcie centrum interesów życiowych należy rozumieć jako odnoszące się bardziej precyzyjnie do miejsca, w którym dana osoba czerpie ze swojego dobrego imienia najistotniejsze korzyści gospodarcze, polityczne, społeczne czy nawet po prostu relacyjne.

36. Oprócz określenia tego łącznika w pkt 51 wyroku eDate Trybunał orzekł, że powód ma również możliwość wytoczenia powództwa przed sądami każdego państwa członkowskiego, na którego terytorium treść umieszczona w sieci jest lub była dostępna. Sądy te są właściwe do rozstrzygnięcia jedynie w przedmiocie krzywdy lub szkody wyrządzonych na terytorium państwa członkowskiego, gdzie siedzibę ma sąd, przed którym takie powództwo zostało wytoczone²⁶.

37. W związku z tym w następstwie tego wyroku osoba, która uważa się za ofiarę naruszenia dóbr osobistych w wyniku zniesławienia w sieci, ma możliwość wytoczenia powództwa na trzech forach, w ramach których właściwe sądy krajowe będą miały jurysdykcję w odniesieniu do całości poniesionej szkody lub krzywdy, mianowicie w miejscu zamieszkania pozwanego, w miejscu wystąpienia zdarzenia wywołującego szkodę – czyli w miejscu, w którym podjęto decyzję o rozpowszechnieniu danego komunikatu w sposób wyraźny lub dorozumiany²⁷ – oraz w miejscu, w którym znajduje się centrum interesów życiowych powoda. Osoba ta ma również możliwość wytoczenia powództwa na kilku innych forach mianowicie w różnych państwach członkowskich, w których dana publikacja jest lub była *dostępna*, w ramach których właściwe sądy krajowe będą miały jurysdykcję jedynie w przypadku wystąpienia szkody lub krzywdy na terytorium danego państwa członkowskiego.

38. W kolejnej trylogii spraw możliwość wniesienia powództwa do sądu każdego państwa członkowskiego, na którego terytorium treść umieszczona w sieci jest lub była dostępna, ponownie potwierdzono i zastosowano do naruszeń praw autorskich w sieci w oparciu o uzasadnienie, iż sądy te są w najlepszej sytuacji, po pierwsze, by ocenić, czy prawo to zostało faktycznie naruszone, i po drugie, by ustalić charakter szkody względnie krzywdy: Pinckney²⁸, Hejduk²⁹ i Hi Hotel HCF³⁰. W szczególności w wyroku Hejduk Trybunał potwierdził tę analizę, chociaż w tym ostatnim przypadku nie przychylił się do opinii rzecznika generalnego P. Cruza Villalóna, który uznał, że taka zasada przyczyniłaby się do powstania niepewności prawa dla stron³¹. W każdej z tych spraw Trybunał uzasadnił swoje stanowisko tym, że ochrona praw autorskich podlega zwykle zasadzie terytorialności, tj. że prawo państw członkowskich wymierza w istocie jedynie sankcje za naruszenie praw autorskich popełnione na ich odnośnym terytorium³².

39. Wreszcie w wyroku Bolagsupplysningen i Ilsjan do Trybunału zwrócono się, poprzez pytanie pierwsze, o ustalenie, czy analiza zawarta w wyroku eDate ma zastosowanie do osoby prawnej, która chce uzyskać skorygowanie rzekomo nieprawdziwych treści opublikowanych na stronie internetowej i usunięcie związanych z nimi wypowiedzi na forum dyskusyjnym na tej stronie

²⁶ Wyrok z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685, pkt 51). Co się tyczy ustalenia miejsca wystąpienia zdarzenia wywołującego szkodę w przypadku naruszenia prawa w sieci, Trybunał orzekł, że nie chodzi o miejsce umieszczenia komunikatu, lecz o miejsce, w którym podjęto decyzję o jego rozpowszechnianiu (w sposób wyraźny lub dorozumiany), przy czym przyjmuje się, że miejscem tym jest siedziba spółki zarządzającej lub strona internetowa lub miejsce zamieszkania jej właściciela. W związku z naruszeniem praw autorskich w sieci zob. wyrok z dnia 22 stycznia 2015 r., Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, pkt 25), a w odniesieniu do komunikatów reklamowych, które naruszają znak towarowy – wyrok z dnia 19 kwietnia 2012 r., Wintersteiger (C-523/10, EU:C:2012:220, pkt 38). W przypadku produktów wadliwych Trybunał uznał jednak, że miejscem zdarzenia wywołującego szkodę nie jest miejsce, w którym podjęto decyzję o wprowadzeniu produktu do obrotu, lecz co do zasady miejsce, w którym dany produkt został wytworzony. Zobacz wyrok z dnia 16 stycznia 2014 r., Kainz (C-45/13, EU:C:2014:7, pkt 26).

²⁷ Konieczna może okazać się ewolucja tego kryterium, opartego w istocie na obiektywnej koncepcji pojęcia czynności rozpowszechniania, aby uwzględnić bardziej subiektywne podejście wypracowane przez Trybunał w odniesieniu do pojęcia własności intelektualnej, jakim jest czynność publicznego udostępniania, rozwinięte w wyrokach: z dnia 8 września 2016 r., GS Media (C-160/15, EU:C:2016:644, pkt 35, 48–55); z dnia 22 czerwca 2021 r., YouTube i Cyando (C-682/18 i C-683/18, EU:C:2021:503, pkt 68, 81–89).

²⁸ Wyrok z dnia 3 października 2013 r., Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635, pkt 36, 45).

²⁹ Wyrok z dnia 22 stycznia 2015 r., Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, pkt 22, 36).

³⁰ Wyrok z dnia 3 kwietnia 2014 r., Hi Hotel HCF (C-387/12, EU:C:2014:215, pkt 39).

³¹ Opinia rzecznika generalnego P. Cruza Villalóna w sprawie Hejduk (C-441/13, EU:C:2014:2212, pkt 43).

³² Zobacz, odpowiednio, pkt 36 i 39 opinii rzecznika generalnego P. Cruza Villalóna w sprawie Hejduk (C-441/13, EU:C:2014:2212).

internetowej, a także zadośćuczynienie za jakoby doznaną krzywdę. W tym względzie Trybunał orzekł, w odniesieniu do żądań o skorygowanie treści i usunięcie wypowiedzi, że ustanowiona w wyroku eDate zasada przyznająca jurysdykcję do rozstrzygnięcia o zasadności całości poniesionej szkody sądom państwa członkowskiego, w którym znajduje się centrum interesów życiowych poszkodowanego, znajduje zastosowanie również do osób prawnych, niezależnie od tego, czy dane treści mają charakter mogący powodować szkodę materialną, czy niematerialną³³.

40. Zdaniem Trybunału w takiej sytuacji centrum interesów przedsiębiorstwa musi oznaczać miejsce, w którym dobre imię w stosunkach z partnerami handlowymi jest najbardziej ugruntowane i w związku z tym musi być ustalane stosownie do miejsca, w którym wykonuje ono zasadniczą część jego działalności gospodarczej. W tym kontekście o ile centrum interesów osoby prawnej może być zbieżne z miejscem jej siedziby statutowej, gdy wykonuje ona w państwie członkowskim jej siedziby statutowej całą swoją działalność gospodarczą względnie jej zasadniczą część i gdy dobre imię, którym się w tym państwie cieszy, ma w nim w konsekwencji większe znaczenie niż w innym państwie członkowskim, o tyle położenie siedziby nie jest jednak samo w sobie decydujące dla wyniku owej analizy³⁴.

41. W odpowiedzi na pytanie drugie, dotyczące tego, które sądy są właściwe do orzekania w przedmiocie żądania skorygowania lub usunięcia wypowiedzi zamieszczonych w Internecie, Trybunał orzekł, że tego rodzaju żądania nie można podnieść przed sądami dowolnego państwa członkowskiego, ponieważ z uwagi na „wszechobecność informacji i treści opublikowanych w Internecie oraz fakt, iż co do zasady są one rozpowszechniane w skali ogólnoswiatowej [...] żądanie skorygowania pierwszych i usunięcia drugich *stanowi jedność i jest niepodzielne*”³⁵. Zdaniem Trybunału żądanie takie może zostać podniesione wyłącznie przed tymi sądami, które uznano za mające jurysdykcję do rozpoznania całego żądania naprawienia krzywdy i szkody.

42. W tym właśnie kontekście sąd odsyłający zastanawia się, czy w świetle powodów podanych przez Trybunał dla uzasadnienia wyłącznej jurysdykcji niektórych sądów w odniesieniu do usunięcia lub sprostowania spornych treści właściwe byłoby również uznanie wyłącznej jurysdykcji tych samych sądów w odniesieniu do odszkodowania. W sposób dorozumiany rodzi to pytanie, czy w wyroku z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766), zamiast po prostu *rozdzielenie* w ten sposób wcześniejszego orzecznictwa, intencją Trybunału było ponadto dokonanie całkowitego odwrócenia jego wcześniejszej linii orzeczniczej i tym samym zrezygnowanie z podejścia mozaikowego również w odniesieniu do roszczeń o odszkodowanie³⁶.

³³ Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen and Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 36, 38). Jak zauważa Trybunał w pkt 37 owego wyroku: „O ile bowiem charakter materialny bądź niematerialny szkody może mieć, w zależności od prawa właściwego, wpływ na odwracalny bądź nieodwracalny charakter podnoszonej szkody, nie ma on wpływu na ustalenie centrum interesów życiowych jako miejsca, w którym rzeczywisty wpływ publikacji w Internecie i zdolność wyrządzenia w ten sposób szkody mogą zostać najlepiej zbadane przez sąd”.

³⁴ Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen and Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 41).

³⁵ Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen and Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 48). Podkreślenie moje.

³⁶ Chociaż niniejsza sprawa nie dotyczy tego zagadnienia, kwestia zastosowania zasady jurysdykcji mozaikowej pojawia się również w odniesieniu do powództw mających na celu nie usunięcie lub sprostowanie treści, lecz zablokowanie dostępu do nich. Aby bowiem uzasadnić swoje rozwiązanie dotyczące powództw o usunięcie lub sprostowanie treści, Trybunał oparł się na jednolitym i niepodzielnym charakterze żądań sprostowania lub usunięcia treści, co nie ma miejsca w przypadku żądań zablokowania, ponieważ to zablokowanie może być geolokalizowane. Zobacz wyroki: z dnia 15 września 2016 r., McFadden (C-484/14, EU:C:2016:689, pkt 95); z dnia 24 września 2019 r., Google (Zakres terytorialny usunięcia linków) (C-507/17, EU:C:2019:772, pkt 73).

43. Na wstępie pragnę wyjaśnić, że moim zdaniem brzmienie art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 nie wyklucza rezygnacji z podejścia mozaikowego ani nie wymaga jego utrzymania. Jak bowiem wyjaśniono powyżej, przepis ten ogranicza się do ustanowienia zasady jurysdykcji sądów miejsca, w którym szkoda się urzeczywistnia, bez dalszego doprecyzowania.

44. Po drugie, trudno mi wyciągnąć wniosek na temat podejścia mozaikowego z wyroku *Bolagsupplysningen i Ilsjan*. Mimo że rzecznik generalny M. Bobek wyraźnie zwrócił się do Trybunału o dokonanie przeglądu orzecznictwa, Trybunał zajął stanowisko w ten sposób, że w odniesieniu do pytania pierwszego, w którym mógł zająć się kwestią utrzymania w odniesieniu do roszczeń odszkodowawczych mozaiki jurysdykcji, sformułował stosunkowo krótką odpowiedź, dotyczącą jedynie sądów krajowych mających jurysdykcję do rozpoznawania spraw o sprostowanie lub usunięcie wypowiedzi³⁷. W zakresie, w jakim Trybunał – chcąc uzasadnić wyłączną właściwość niektórych sądów do orzekania w sprawach o sprostowanie lub usunięcie treści zamieszczonych w sieci – powołał się na jednolity i niepodzielny charakter tego rodzaju powództwa, odpowiedź ta nie musi oznaczać rezygnacji z podejścia mozaikowego w odniesieniu do powództwa o odszkodowanie.

45. Przykładowo okoliczność, że sąd orzeka, na podstawie prawa właściwego w państwie członkowskim, w którym ma siedzibę ów sąd i z uwzględnieniem w szczególności charakteru i dostępności spornych treści oraz dobrego imienia zainteresowanej osoby w tym państwie członkowskim, że nie ma potrzeby zasądzenia odszkodowania za szkody poniesione przez powoda na terytorium państwa członkowskiego, nie wyklucza możliwości, że sąd w innym państwie członkowskim może zadecydować, na podstawie innego prawa i innych względów, o przyznaniu mu odszkodowania. Można sobie wyobrazić okoliczności, w których powód może przegrać sprawę w państwie członkowskim A na takiej podstawie, że było bardzo prawdopodobne, iż do publikacji miało dostęp tylko niewiele osób w tym państwie lub że powód nie miał w tym państwie rzeczywistego dobrego imienia, które należałoby chronić, a jednocześnie może wygrać sprawę w państwie członkowskim B, gdzie więcej osób mogło przeczytać daną publikację lub gdzie dobre imię powoda było znane szerszemu kręgowi osób i które to dobre imię zostało naruszone lub nadwątlone przez ową publikację.

46. Zważywszy, że przepisy dotyczące zniesławienia pozostają specyficzne dla prawa państw członkowskich i nie uległy harmonizacji, można również przewidzieć okoliczności, w których pewne słowa można uznać za zniesławiające w państwie członkowskim C, lecz nie w państwie członkowskim D. Natomiast w przypadku powództw o sprostowanie lub usunięcie tych samych treści umieszczonych w sieci gdyby w kilku jurysdykcjach krajowych wydano wyroki idące w przeciwnych kierunkach, osoby zarządzające stroną internetową, na której dane treści są i były udostępnione, nie byłyby w stanie jednocześnie zastosować się do tych orzeczeń.

47. Prawdą jest, że w pkt 31 wyroku *Bolagsupplysningen i Ilsjan*, w którym Trybunał odwołuje się do podejścia mozaikowego, wymienia jedynie wyrok *Shevill* jako precedens. Nie wydaje mi się to jednak istotne, ponieważ Trybunał nie zawsze przywołuje całe swoje wcześniejsze orzecznictwo³⁸.

³⁷ Zobacz A. Bizer, *International jurisdiction for violations of personality rights on the internet: Bolagsupplysningen*, *Common Market Law Review*, 2018, 55(6), s. 1941–1957. O ile w odpowiedzi na pytania drugie i trzecie Trybunał odniósł się do sytuacji osoby, która wniosła powództwo o sprostowanie pewnych informacji i zasądzenie odszkodowania za całość doznanych krzywd i poniesionych szkód, o tyle odpowiadając na pytanie pierwsze, wziął pod uwagę, jak wynika z brzmienia owej odpowiedzi, jedynie żądanie sprostowania lub usunięcia treści.

³⁸ Można by, przeciwnie, twierdzić, że pkt 48 wyroku z dnia 17 października 2017 r., *Bolagsupplysningen i Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766), w którym przedstawiono powody, które skłoniły Trybunał do niestosowania zasady jurysdykcji mozaikowej w sprawach o sprostowanie lub usunięcie, był sformułowany w sposób uzasadniający raczej dokonanie rozróżnienia niż całkowite odwrócenie linii orzeczniczej. Jednakże brzmienie tego punktu nie wydaje mi się na tyle wyraźne, aby można było wywnioskować, że Trybunał zamierzał koniecznie utrzymać zasadę mozaikowości w odniesieniu do roszczeń o odszkodowanie.

48. W tym kontekście w wyroku *Bolagsupplysningen i Ilsjan* Trybunał najprawdopodobniej celowo unikał zajęcia stanowiska w kwestii ewentualnego utrzymania podejścia mozaikowego w sprawach o odszkodowanie³⁹. Nie oznacza to jednak, że kwestia adekwatności tego rozwiązania nie zasługuje na ocenę.

49. W swojej opinii w sprawie *Bolagsupplysningen i Ilsjan* rzecznik generalny M. Bobek uznał, że podejście to nie służy ani interesom stron, ani interesowi ogólnemu. Na poparcie tego poglądu przedstawił kilka argumentów przemawiających za jego porzuceniem, z których trzy mogą mieć znaczenie dla roszczeń o odszkodowanie.

50. Po pierwsze, rozszerzając rozwiązanie przyjęte w wyroku *Shevill* na treści umieszczone w sieci, Trybunał nie wziął pod uwagę specyfiki Internetu, mianowicie tego, że nadawałby on wszelkim treściom w nim publikowanym charakter wszechobecny⁴⁰. W takim kontekście zastosowanie podejścia mozaikowego prowadziłoby do zwielokrotnienia liczby sądów mających jurysdykcję, co utrudniałoby autorowi treści przewidzenie, który sąd byłby właściwy jeśli doszłoby do wytoczenia powództwa⁴¹.

51. Po drugie, zasada jurysdykcji mozaikowej pociągałaby za sobą ryzyko rozdrobnienia roszczeń w sądach państw członkowskich mających jurysdykcję jedynie w odniesieniu do szkód wyrządzonych na ich terytoriach krajowych. W praktyce trudno byłoby skoordynować takie roszczenia⁴².

52. Po trzecie, proliferacja szczególnych podstaw jurysdykcji nie służyłaby ochronie osób zniesławionych, ponieważ w każdym przypadku są one uprawnione do pozywania autorów zniesławiających treści w ramach jurysdykcji, w których skupiają się ich interesy, co będzie dla nich najłatwiejsze. W tym kontekście tego rodzaju proliferacja mogłaby jedynie służyć zachęcaniu do nadużywania przepisów procesowych w kontekście wytaczania powództw⁴³.

53. Uznaję znaczną wagę tych argumentów, w szczególności w świetle celów rozporządzenia nr 1215/2012. Po pierwsze, w motywie 21 tego rozporządzenia wskazano, że ma ono na celu uniknięcie tak dalece, jak jest to tylko możliwe, równoległych postępowań oraz wydawania w różnych państwach członkowskich niezgodnych ze sobą orzeczeń. Po drugie, z motywu 15 tego rozporządzenia wynika, że przepisy o jurysdykcji powinny gwarantować pewność prawa. Po trzecie, zgodnie z motywem 16 jeżeli istnieją alternatywne podstawy jurysdykcji w stosunku do miejsca zamieszkania pozwanego, to dzieje się tak dlatego, że są one ściślej związane z przedmiotem sporu, lub w interesie prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości.

54. W tym kontekście – w oparciu o okoliczność, że rozwiązania zawarte w wyrokach *Shevill* i *eDate* dotyczyły wykładni rozporządzenia nr 44/2001, a nie rozporządzenia nr 1215/2012 - można pokusić się o wysunięcie argumentu uzasadniającego odejście od podejścia mozaikowego. Motyw 16 tego ostatniego, który jest bowiem sformułowany inaczej niż motyw 12 tego

³⁹ Zobacz w tym względzie także L. Idot, *Compétence en matière délictuelle*, commentaire, *Europe*, nr°12, grudzień 2017 r., comm. 494; S. Corneloup, H. Muir Watt, *Le for du droit à l'oubli*, *Rev. Crit. DIP*, 2018, s. 297, 300.

⁴⁰ W pkt 84 swojej opinii rzecznik generalny M. Bobek wysuwa jeszcze jeden argument – dotyczący niepodzielności środków prawnych. Moim zdaniem argument ten jednak dotyczy wyłącznie powództw o sprostowanie lub usunięcie treści umieszczonych w sieci.

⁴¹ Zobacz w tym względzie opinia rzecznika generalnego M. Bobeka w sprawie *Bolagsupplysningen and Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:554, pkt 78, 79).

⁴² Zobacz w tym względzie opinia rzecznika generalnego M. Bobeka w sprawie *Bolagsupplysningen and Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:554, pkt 80).

⁴³ Zobacz w tym względzie opinia rzecznika generalnego M. Bobeka w sprawie *Bolagsupplysningen and Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:554, pkt 85–88).

pierwszego, podkreśla znaczenie zasady pewności prawa w przypadku sporów dotyczących zobowiązań pozaumownych wynikających z naruszenia prywatności i innych dóbr osobistych, w tym zniesławienia; zmiana ta może sugerować, że prawodawca Unii zamierzał również odwrócić aspekty wcześniejszego orzecznictwa Trybunału.

55. Taka interpretacja wydaje mi się jednak nieco przesadzona. Ze swojej strony uważam, że tę zmianę można co najwyżej rozumieć jako zwykłe wyjaśnienie celu art. 7 rozporządzenia nr 1215/2012. Nie wynika z tego, że można właściwie uznać, iż przyjęcie tego rozporządzenia sugeruje, że podejście mozaikowe nie jest już zgodne ze stanem prawnym. Ewentualna rezygnacja z tego podejścia odpowiadałaby zatem odwróceniu dotychczasowej linii orzeczniczej.

56. Choć Trybunał nie przestrzega ścisłej doktryny precedensu, każde znaczące odejście od utrwalonego orzecznictwa powinno być – i jest – czymś wyjątkowym. Prawdą jest jednak, że w przeszłości Trybunał uchylił niektóre ze swoich orzeczeń. Miało to miejsce, jak wskazał prof. F. Picod⁴⁴, na przykład gdy okazywało się, że wykładnia, którą przyjęto dla danego przepisu, prowadziła w praktyce do rozwiązania, które nie było zbyt skuteczne⁴⁵ lub spotkało się ze zdecydowanym sprzeciwem sądów krajowych odpowiedzialnych za jego stosowanie⁴⁶, lub że owa wykładnia stała się nieaktualna ze względu na pewne zmiany społeczne, polityczne czy technologiczne⁴⁷.

57. Niemniej jednak jako że zasady proporcjonalności i pewności prawa odnoszą się również do Trybunału, takie odejście od wcześniejszego orzecznictwa nie powinno mieć miejsca bez poważnego powodu i powinno ograniczać się do tego co niezbędne. Ponadto nawet jeśli taki powód istnieje, odejście od dotychczasowej linii orzeczniczej powinno w szczególności zmierzać do ograniczenia wszelkich skutków z mocą wsteczną, przy jednoczesnym poszanowaniu zasady powagi rzeczy osądzonej.

58. W niniejszej sprawie chodzi zatem o ustalenie, czy (wprawdzie) problematyczne cechy podejścia mozaikowego są na tyle fundamentalne, że uzasadniają jego porzucenie, a nawet gdyby tak było, to czy istnieje jakiegokolwiek inne podejście, które mógłby przyjąć Trybunał, które nie wymagałoby przyjęcia tego potencjalnie daleko idącego rozwiązania. Chociaż w pełni uznaję siłę argumentów przedstawionych przez rzecznika generalnego M. Bobeka w jego opinii w sprawie *Bolagsupplysningen i Ilsjan*, nie jestem jednak przekonany, że orzecznictwo wypracowane w następstwie wyroku *Shevill* powinno zostać w ten sposób odwrócone. Twierdzę tak ze względów przedstawionych poniżej.

59. *Po pierwsze*, wszechobecny charakter wszelkich treści umieszczanych w sieci nie jest niczym nowym⁴⁸. Prawdą jest, że portale społecznościowe znacznie się rozwinęły od czasu wydania wyroku *eDate* w 2011 r., ale już wtedy Facebook miał ponad 500 mln użytkowników, z których połowa logowała się codziennie⁴⁹.

⁴⁴ F. Picod, *Les revirements de jurisprudence de la Cour de justice de l'Union européenne, Intervention au Max Planck Institute Luxembourg for Procedural Law*, 14 czerwca 2017 r. Zobacz także na ten temat E. Carpano, *Le revirement de jurisprudence en droit européen*, Bruylant, Bruxelles, 2012.

⁴⁵ Wyrok z dnia 30 kwietnia 1996 r., *Cabanis-Issarte* (C-308/93, EU:C:1996:169, pkt 34).

⁴⁶ Zobacz wyroki: z dnia 17 października 1990 r., *HAG GF* (C-10/89, EU:C:1990:359, pkt 10); z dnia 5 grudnia 2017 r., *M.A.S. i M.B.* (C-42/17, EU:C:2017:936, pkt 13, 14, 16–20, 59, 61).

⁴⁷ Zobacz wyrok z dnia 30 kwietnia 1996 r., *P./S.* (C-13/94, EU:C:1996:170, pkt 13); opinia rzecznika generalnego G. Tesaura w sprawie *P./S.* (C-13/94, EU:C:1995:444).

⁴⁸ Dla porównania: wydaje się, że pierwsze pytania o konsekwencje wszechobecności komputeryzacji, która jest pojęciem szerszym, pochodzą z artykułu M. Weisera, *The computer for the XXIst century*, opublikowanego w *Scientific American*, 1991, vol. 265, s. 3.

⁴⁹ <http://www.digitalbuzzblog.com/facebook-statistics-stats-facts-2011/>.

60. *Po drugie*, problemy wynikające z możliwości wnoszenia spraw do kilku sądów należy rozpatrywać w odpowiedniej perspektywie. Ze ściśle prawnego punktu widzenia zasada mozaikowości nie stwarza bowiem żadnego problemu w zakresie koordynacji między współistniejącymi postępowaniami. Ponieważ każdy sąd krajowy jest właściwy wyłącznie do orzekania w przedmiocie odszkodowania za szkody powstałe na terytorium państwa członkowskiego, w którym ma siedzibę, – braku harmonizacji przepisów dotyczących zniesławienia każdy z nich będzie logicznie stosował inne prawo, mianowicie prawo znajdujące zastosowanie na tym terytorium – postępowania te nie będą identyczne jeżeli chodzi o ich przedmiot, determinowany przez treść podnoszonych roszczeń, ani jeżeli chodzi o podstawę roszczenia, która – stosownie do prawa UE – nawiązuje do prawnych i faktycznych ram owych roszczeń⁵⁰.

61. Z praktycznego punktu widzenia zastosowanie podejścia mozaikowego prowadzi do przyznania jurysdykcji nie wszystkim sądom państw członkowskich, lecz tylko sądom tych państw członkowskich, w których sporna treść jest dostępna⁵¹. W zależności od tego, jak należy rozumieć pojęcie dostępności, które w orzecznictwie Trybunału pozostaje niejasne, nie wszystkie sądy wszystkich państw członkowskich będą właściwe. Ponadto nawet jeśli właściwych będzie kilka sądów, nie musi to oznaczać stwierdzenia wystąpienia szkody na terytorium odnośnych państw członkowskich. Jak już zauważyłem, takie aspekty jak stopień rozpoznawalności osoby fizycznej lub prawnej, która miała paść ofiarą zniesławienia⁵², język użyty do sporządzenia danej publikacji, sposób przedstawienia⁵³, kontekst, odniesienia użyte do sformułowania komunikatu, jak również liczba osób odwiedzających ze spornych państw członkowskich, które uzyskały dostęp do tej publikacji⁵⁴, mogą prowadzić sądy do wniosku, że dana osoba nie poniosła żadnej szkody na terytorium, dla którego sądy te są właściwe pod względem geograficznym.

62. W tym kontekście problem wynikający z zasady mozaikowości wydaje się w rzeczywistości głównie związany z istnieniem ryzyka nadużywania przepisów procesowych w kontekście wytaczania powództw. Mnogość właściwych sądów tworzy podatny grunt dla strategii nadużywania przepisów procesowych w kontekście wytaczania powództw, w szczególności dla strategicznych powództw zmierzających do stłumienia debaty publicznej (SLAPP, „recours bâillon” w języku francuskim)⁵⁵. Z uwagi na to, że każde powództwo zobowiązuje pozwanego do poświęcenia na nie energii i zasobów, niezależnie od zasadności roszczenia, poprzez mnożenie

⁵⁰ Zobacz dla przykładu wyrok z dnia 2 marca 2017 r., DI/EASO (T-730/15 P, niepublikowany, EU:T:2017:138, pkt 86). Podobnie ponieważ przepisy o jurysdykcji nie zakładają prawa właściwego, podejście mozaikowe jest zasadniczo neutralne w odniesieniu do ryzyka nadmiernej regulacji wynikającego z obowiązku zapewnienia przez autora i wydawcę treści zgodności z wymogami ustawodawstw różnych państw członkowskich, w których treści te będą dostępne. Okoliczność, że niektóre sądy mają jurysdykcję wyłączną, nie ma bowiem na celu przesądzenia w kwestii prawa właściwego. Nawet jeśli w praktyce może to być fikcja, sądy mające jurysdykcję do rozpatrzenia całości szkody powinny teoretycznie stosować prawo różnych państw członkowskich, w których owe treści są dostępne, w celu ustalenia kwoty należnego odszkodowania.

⁵¹ Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 47).

⁵² Prawdą jest, że Internet zwiększa liczbę potencjalnych odbiorców komunikatu. Jednakże, jeśli chodzi o dobre imię, nie oznacza to, że osoba zniesławiona musi być znana w całej Europie.

⁵³ Należy zauważyć, że na przykład użytkownicy Internetu pochodzący z różnych państw członkowskich nie oglądają tych samych elementów strony internetowej lub robią to z różną uwagą. Zobacz na przykład Miratech, *Étude internationale: les habitudes des internautes suivant les pays*, 2013.

⁵⁴ Zobacz na przykład wyrok Supreme Court of Ireland z dnia 15 marca 2012 r., Coleman przeciwko MGN Ltd. [2012] IESC 20, w którym sąd ten uznał, że nie jest właściwy do prowadzenia postępowania w sprawie zniesławienia na podstawie obecnego art. 7 pkt 2 rozporządzenia Bruksela, ponieważ brak jest dowodów na to, że jakkolwiek osoba zamieszkująca w Irlandii miała faktyczny dostęp do spornej publikacji umieszczonej w sieci.

⁵⁵ Zobacz na ten temat: G.W. Prings, SLAPPs: Strategic Lawsuits Against Public Participation, vol. 7, *Pace Envtl. L. Rev.*, 1989 (3), P. Canan, „The SLAPP from a Sociological Perspective, vol. 7, *Pace Envtl. L. Rev.*, 1989 (23); N. Landry, *SLAPP – Bâillonnement et répression judiciaire du discours politique*, Ecosociété, 2012.

działań prawnych lub po prostu kierowanie gróźb ich podjęcia można wyrządzić drugiej osobie szkodę (lub, w przypadku przedsiębiorstwa, obniżyć jego konkurencyjność poprzez marnotrawstwo czasu i zasobów w związku z zarządzaniem).

63. Jeżeli jednak tego rodzaju strategię mogą być stosowane z korzyścią przez niektórych pozbawionych skrupułów powodów, dzieje się tak między innymi dlatego, że istniejące w państwach członkowskich przepisy dotyczące zwrotu kosztów postępowania są często niewystarczająco rygorystyczne w odniesieniu do ciężącego na stronie przegrywającej obowiązku naprawienia wyrządzonej stronie wygrywającej szkody spowodowanej, w zależności od przypadku, powództwem lub faktem nadużycia oporu wobec roszczeń podnoszonych przez powoda. Przepisy te bowiem nie zawsze w wystarczającym stopniu uwzględniają koszty pośrednie powstałe w związku z prowadzeniem postępowania (w szczególności koszty utrudnień spowodowanych postępowaniem sądowym), chociaż w praktyce koszty te mogą być znaczne, zarówno pod względem ekonomicznym, jak w ujęciu niematerialnym⁵⁶. Gdyby koszty te były systematycznie i lepiej rekompensowane, w szczególności w przypadku nadużycia proceduralnego, powodowie byłiby zniechęceni do nadużywania zasady mozaikowości, ponieważ w przypadku nieuwzględnienia ich roszczenia narażałoby ich to na ryzyko zapłaty znacznego odszkodowania na rzecz pozwanego.

64. Ponadto pozwani mogą podjąć pewne działania, aby chronić się przed tego rodzaju ryzykiem. Na przykład, w zależności od kontekstu, mogą oni wnieść powództwo o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa przed sąd mający pełną jurysdykcję⁵⁷. Ponieważ sąd ten będzie właściwy do orzekania w sprawie szkody na całym terytorium Unii Europejskiej, zastosowanie zasad wzajemnego uznawania orzeczeń przewidziane w rozporządzeniu nr 1215/2012 będzie skutkowało pozbawieniem wszelkich innych sądów jurysdykcji do orzekania w sprawie szkody powstałej na terytorium tylko jednego państwa członkowskiego. W ujęciu bardziej ogólnym strony mają również możliwość, na podstawie art. 30 rozporządzenia nr 1215/2012, wnioskowania o zawieszenie postępowania, a nawet o jego oddalenie, w przypadku roszczeń powiązanych, mianowicie takich, między którymi istnieje tak ścisła więź, że pożądane jest ich łączne rozpoznanie i rozstrzygnięcie w celu uniknięcia wydania w oddzielnych postępowaniach sprzecznych ze sobą orzeczeń⁵⁸. Dzięki temu, w szczególności, autor treści uznawanych przez powoda za zniesławiające nie będzie musiał przeżywać stresu związanego z koniecznością prowadzenia kilku postępowań jednocześnie.

65. Co najistotniejsze, ponieważ zasoby potencjalnych powodów nie są nieograniczone, wdrażanie strategii procesowej opartej na powielaniu powództw rzadko będzie działać na ich korzyść. W związku z tym strategię tego rodzaju wdrażać będą głównie podmioty gospodarcze dysponujące znacznymi zasobami. Niemniej jednak dla nich zanik zasady mozaikowości nie będzie przeszkodą w stosowaniu tego typu strategii. Przykładowo zgodnie z orzecznictwem

⁵⁶ Nawet kosztów bezpośrednich nie można uwzględnić w wystarczającym stopniu. Zwrotowi podlegają bowiem jedynie opłacone standardowe stawki za usługi prawne, podczas gdy bardzo często prawnicy pobierają wyższe honoraria, w szczególności gdy ktoś zwraca się do międzynarodowej kancelarii prawnej, aby uniknąć konieczności prowadzenia korespondencji z różnymi kancelariami w różnych krajach. Ponadto przepisy dotyczące zwrotu kosztów postępowania często nie uwzględniają faktu, że strona musi pokryć wszystkie te koszty z góry.

⁵⁷ Zobacz na przykład wyrok z dnia 25 października 2012 r., *Folien Fischer i Fofitec* (C-133/11, EU:C:2012:664). Możliwość wniesienia powództwa o ustalenie nieistnienia stosunku prawnego lub prawa istnieje na przykład w prawie niderlandzkim, ale nie przewidziano jej w prawie francuskim. Zobacz *Committee of experts on Human Rights Dimensions of automated data processing and different forms of artificial intelligence*, *Study on forms of liability and jurisdictional issues relating to the application of civil and administrative law in matters of defamation in the member states of the Council of Europe*, badanie Rady Europy, DGI(2019)04, s. 24. Zobacz także na ten temat H. Bouthinon-Dumas, V. De Beaufort, F. Jenny, A. Masson, *Stratégie d'instrumentalisation juridique et concurrence*, Larcier, Bruxelles, 2013, s. 37.

⁵⁸ Niektóre systemy prawne przewidują mechanizmy zapobiegające tego typu strategiom procesowym, takie jak na przykład zasada *forum non conveniens* w systemie *common law*.

Trybunału kryterium centrum interesów życiowych należy oceniać na poziomie poszczególnych podmiotów prawnych⁵⁹. W konsekwencji w przypadku korporacji zorganizowanej w formie grupy spółek o podobnych nazwach zastosowanie kryterium centrum interesów życiowych będzie w praktyce oznaczało, że każdy podmiot prawny z tej grupy (który może nie być w 100% kontrolowany przez spółkę dominującą) będzie uprawniony do wytoczenia powództwa przeciwko autorowi komunikatu zamierzającego do naprawienia poniesionej szkody przed sądami państwa, w którym każdy z nich ma swoje centrum interesów życiowych⁶⁰.

66. *Po trzecie*, nie jest tak naprawdę jasne, czy podejście mozaikowe byłoby rzeczywiście sprzeczne z celami rozporządzenia nr 1215/2012. Jak bowiem podkreślono w wyroku *Bolagsupplysningen i Ilsjan*, przepis ustanawiający jurysdykcję szczególną w sprawach dotyczących czynów niedozwolonych lub czynów podobnych do czynów niedozwolonych zawarty w art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 nie zmierzał do wzmocnienia ochrony strony najsłabszej⁶¹. Nie ma więc znaczenia, że zastosowanie podejścia mozaikowego mogłoby potencjalnie działać na niekorzyść jednej ze stron.

67. Przechodząc teraz konkretniej do trzech celów realizowanych przez przepisy rozporządzenia nr 1215/2012, które odnoszą się do jurysdykcji, można zauważyć w odniesieniu do celu pewności prawa określonego w motywie 15 rozporządzenia nr 1215/2012, że zdaniem Trybunału jest on spełniony, jeżeli pozwany jest w stanie określić na podstawie zastosowanego łącznika, do których sądów może zostać wniesione powództwo. Z tej perspektywy można wskazać, jak podkreślił High Court of Australia (sąd najwyższy Australii) w przełomowym wyroku *Dow Jones and Company Inc/Gutnick*, że gdy dana osoba decyduje się na umieszczenie w sieci treści, które są „dostępne” z wszystkich państw członkowskich, może ona oczekiwać, że zostanie pozwana w każdym z tych państw członkowskich⁶².

68. Prawdą jest jednak, że w wyroku z dnia 12 maja 2021 r., *Vereniging van Effectenbezitters* (C-709/19, EU:C:2021:377, pkt 34 i nast.) Trybunał wydaje się przyznawać celowi pewności prawa niejako pierwszeństwo przed wszelkimi innymi względami, w tym względami związanymi z brzmieniem art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012. W tym wyroku bowiem, który dotyczył powództw o naprawienie szkód poniesionych przez akcjonariuszy z powodu braku informacji, Trybunał odrzucił argument, że spółka może oczekiwać, iż zostanie pozwana w miejscu, w którym prowadzone są rachunki papierów wartościowych jej akcjonariuszy, uzasadniając to wyłącznie tym, że łącznik miejsca zamieszkania względnie siedziby akcjonariuszy i prowadzenia ich rachunków nie pozwala spółce będącej emitentem na przewidzenie sądów posiadających jurysdykcję międzynarodową, przed którymi spółka ta mogłaby zostać pozwana, ponieważ byłoby to niezgodne z celem ustanowionym w motywie 16 rozporządzenia nr 1215/2012, polegającym na unikaniu – w celu zagwarantowania przestrzegania zasady pewności prawa – możliwości pozywania pozwanego przed sąd państwa członkowskiego, którego pozwany nie mógł rozsądnie przewidzieć.

⁵⁹ Zobacz wyrok z dnia 17 października 2017 r., *Bolagsupplysningen and Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 41).

⁶⁰ To samo dotyczy na przykład szkód wynikających z kartelu między dostawcami. Najczęściej bowiem jeżeli spółka dominująca negocjuje zakup surowców, te ostatnie są co do zasady opłacane przez spółki zależne, które mogą nie być w 100% jej własnością. Wobec tego to w ich księgach rachunkowych, a nie w księgach rachunkowych spółki dominującej, materializują się dodatkowe koszty powstałe w wyniku tego kartelu. W zależności od tego, jak grupa organizuje swoje zakupy, poszkodowanymi mogą zatem być spółka dominująca lub każda ze spółek zależnych.

⁶¹ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 17 października 2017 r., *Bolagsupplysningen i Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 39).

⁶² Zobacz wyrok *Dow Jones and Company Inc/Gutnick* [2002] HCA 56; 210 CLR 575; 194 ALR 433; 77 ALJR 255 (10 grudnia 2002 r.), pkt 39 („Osoby, które umieszczają informacje w sieci, robią to ze świadomością, że udostępniane przez nie informacje są dostępne dla wszystkich bez żadnych ograniczeń geograficznych”).

69. Zdaniem Trybunału cel przewidywalności wymaga, w przypadku spółki notowanej na giełdzie, takiej jak spółka będąca stroną postępowania głównego, by w oparciu o łącznik miejsca urzeczywistnienia się szkody mogła zostać ustalona jedynie jurysdykcja sądów państw członkowskich, w których spółka ta wywiązuje się, dla celów notowania na giełdzie, z ustawowych obowiązków informacyjnych. Tylko bowiem w tych państwach członkowskich taka spółka może racjonalnie przewidzieć istnienie rynku inwestycyjnego i pociągnięcie jej do odpowiedzialności.

70. Rozwiązanie to nie wydaje mi się jednak pośrednio podważać podejścia mozaikowego. Jeżeli bowiem z jednej strony można uznać, choćby tylko w przybliżeniu⁶³, że rynek inwestycyjny spółki giełdowej odpowiada rynkowi, na którym jest notowana, to geograficzny „rynek” dla opinii będzie określony przez dostępność tej opinii. Z drugiej strony można zauważyć, że rozwiązanie przyjęte w wyroku *Vereniging van Effectenbezitters*, w połączeniu z jurysdykcją sądów miejsca emisji akcji, która wynika z jurysdykcji miejsca zamieszkania względnie siedziby pozwanego, przewidzianej w art. 4 rozporządzenia nr 1215/2012, prowadzi do przyznania jurysdykcji sądom państw członkowskich, których prawo będzie zasadniczo prawem właściwym również dla przedmiotu sporu. W tym sensie rozwiązanie to jest zgodne z celem prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości określonym w motywie 16 rozporządzenia nr 1215/2012. Natomiast w sprawach o zniesławienie prawem właściwym będzie prawdopodobnie prawo poszczególnych państw członkowskich, w których komunikat będzie dostępny. Moim zdaniem jest to zasadnicza różnica, ponieważ jeśliby podejście mozaikowe miało zostać porzucone w sprawach dotyczących zniesławienia – powód może zostać pozbawiony możliwości wytoczenia powództwa przed sądy państw członkowskich, w których dany komunikat był dostępny, a zatem przed sądy będące w lepszej sytuacji, by dokonać oceny stosowania owych różnych relewantnych systemów prawnych i wszystkich niezbędnych ocen faktycznych.

71. W każdym razie nie wydaje się, aby podejście mozaikowe mogło prowadzić do wyniku mniej przewidywalnego niż ten płynący na przykład z zastosowania łącznika centrum interesów życiowych poszkodowanego⁶⁴. Co prawda w odniesieniu do podmiotów niebędących przedsiębiorcami taki łącznik mógłby wydawać się łatwy do zastosowania, gdyż odpowiada on mniej więcej miejscu, w którym poszkodowany ma swoje centrum życia i aktywności społecznej, jednakże stosowanie go w przypadku przedsiębiorców wydaje się o wiele bardziej złożone z uwagi na wielość poglądów na temat tego, co stanowi „interes” przedsiębiorstwa⁶⁵, co ilustruje różnica w podejściu między teorią pierwszeństwa akcjonariuszy a teorią interesariuszy⁶⁶.

⁶³ To znaczy ignorując fakt, że niektóre akcje tej samej spółki mogą nie być notowane lub mogą być sprzedawane poza giełdą, na której są notowane.

⁶⁴ W tym względzie można zauważyć, że cel dotyczący przewidywalności dotyczy zarówno autora treści uznawanej za zniesławiającą, jak i osoby, której owa treść dotyczy. Zobacz dla przykładu wyrok z dnia 17 października 2017 r., *Bolagsupplysningen and Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 35).

⁶⁵ W szczególności ustalenie dokładnego miejsca może być nawet bardziej nieprzewidywalne, gdy, dla przykładu, zniesławienie nie dotyczyło firmy, lecz jednego z wielu znaków towarowych używanych przez spółkę. Z jednej strony może również powstać pytanie, czy – inaczej aniżeli firma – znak towarowy należy do dóbr osobistych. Z drugiej strony, jeśli tak by było, powstawałoby pytanie, czy test centrum interesów może być stosowany, jeśli te same produkty są sprzedawane pod różnymi markami w różnych państwach? Czy należało z tego wywieść, że dla każdego znaku towarowego istnieje osobne centrum interesów życiowych, nawet jeśli dotychczas Trybunał przyjmował centrum interesów życiowych danej spółki?

⁶⁶ Zobacz na przykład D. Rönnegard, N. Craig Smith, *Shareholder Primacy vs. Stakeholder Theory: The Law as Constraint and Potential Enabler of Stakeholder Concern*, w: J.S. Harrison, J. Barney, R. Freeman, R. Phillips (eds.), *The Cambridge Handbook of Stakeholder Theory*, CUP, Cambridge, 2019, s. 117–131; w języku francuskim I. Tchoutourian, *Doctrine de l'entreprise et école de Rennes: La dimension sociétale, politique et philosophique des activités économiques affirmée – Présentation d'un courant de pensée au service de l'homme*, w: *L'entreprise dans la société du 21e siècle*, C. Champaud (éd.), Larcier, Bruxelles, 2013, s. 131–174.

72. Logika nakazywałaby, aby w celu przełamania tego impasu pojęcie „centrum interesów” osoby prawnej odpowiadało miejscu jej siedziby, ponieważ w szczególności, z jednej strony, zniesławienie jest atakiem na honor, godność i dobre imię osoby (a nie jej produktów), a z drugiej strony to właśnie na rachunkach finansowych tej osoby odbijają się skutki ewentualnego naruszenia jej dobrego imienia⁶⁷. Zgodnie z zasadą pewności prawa takie uregulowanie umożliwiłoby zatem autorowi każdej publikacji dotyczącej tej osoby prawnej przewidzenie wyniku zastosowania tego łącznika, ponieważ lokalizacja siedziby przedsiębiorstwa jest łatwa do ustalenia ze względu na to, iż szereg instrumentów prawa Unii czyni obowiązkowym podanie takiej informacji.

73. Trybunał uznał jednak, że „[o] ile centrum interesów osoby prawnej może być zbieżne z miejscem jej siedziby statutowej, gdy wykonuje ona w państwie członkowskim jej siedziby statutowej całą swoją działalność gospodarczą względnie jej zasadniczą część i gdy dobre imię, którym się w tym państwie cieszy, ma w nim w konsekwencji większe znaczenie niż w innym państwie członkowskim, o tyle położenie siedziby nie jest jednak samo w sobie decydujące dla wyniku owej analizy”⁶⁸. Istotne jest miejsce, w którym występuje „przewaga działalności gospodarczej prowadzonej przez osobę prawną [w stosunku do innych miejsc]”⁶⁹.

74. Pojęcie działalności gospodarczej w przypadku korporacji jest oczywiście nieco niejednoznaczne. Można je rozumieć na co najmniej dwa sposoby, mianowicie, z perspektywy handlowej, jako oznaczające miejsce, w którym podmiot gospodarczy realizuje większość swojej sprzedaży (nie wchodząc nawet w dyskusję na temat tego, czy zysk lub obrót byłyby odpowiednim wskaźnikiem w tym względzie, ponieważ, w szczególności w przypadku spółki, która realizuje duże projekty na całym świecie, może się to regularnie zmieniać)⁷⁰, lub, z bardziej przemysłowej perspektywy, jako odnoszące się do miejsca, w którym zasoby finansowe, ludzkie i techniczne niezbędne do prowadzenia działalności przez podmiot prawny są łączone i wykorzystywane do produkcji sprzedawanych towarów lub usług⁷¹. Dobre imię może bowiem mieć wpływ na relacje, jakie podmiot gospodarczy utrzymuje nie tylko ze swoimi klientami, lecz także ze wszystkimi zainteresowanymi stronami (akcjonariuszami, wierzycielami, dostawcami, pracownikami itd.). Może ono na przykład w sposób bezpośredni wpływać na zdolność przedsiębiorstwa do pozyskiwania funduszy na rynkach finansowych⁷² lub do pozyskiwania dostaw.

⁶⁷ Zobacz na przykład wyrok z dnia 21 maja 2015 r., CDC Hydrogen Peroxide (C-352/13, EU:C:2015:335, pkt 52, 53), w którym Trybunał stwierdził, że „[j]eżeli chodzi o szkodę polegającą na nadpłacie z powodu sztucznie zawyżonej ceny, [miejscem wystąpienia szkody] co do zasady będzie [...] siedziba danego przedsiębiorstwa”.

⁶⁸ Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 41).

⁶⁹ Wyrok z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766, pkt 43). W tym zakresie należy wskazać, że Trybunał zdaje się nadawać pojęciu „centrum interesów” inne znaczenie niż to, które prawodawca Unii przewidział na przykład w art. 3 ust. 1 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/848 z dnia 20 maja 2015 r. w sprawie postępowania upadłościowego (Dz.U. 2015, L 141, s. 19). W przepisie tym zdefiniowano bowiem pojęcie „ośrodka podstawowej działalności” jako „miejsce, w którym dłużnik regularnie zarządza swoją działalnością o charakterze ekonomicznym i które jako takie jest rozpoznawalne dla osób trzecich”.

⁷⁰ Chociaż z tej perspektywy kuszące może być uznanie, że centrum interesów powinno być miejsce, w którym spółka osiąga największy zysk, ponieważ aby przetrwać, musi ona pokrywać swoje koszty, to moim zdaniem centrum interesów powinno raczej odpowiadać miejscu, w którym spółka osiąga największą marżę handlową (obróć pomniejszony o koszty zakupu sprzedanych towarów). Ponadto może rodzić się pytanie dotyczące tego, kiedy należy dokonać oceny centrum interesów osoby prawnej: czy w momencie powstania szkody, czy w momencie wytoczenia powództwa.

⁷¹ W wyroku z dnia 17 października 2017 r., Bolagsupplysningen i Ilsjan (C-194/16, EU:C:2017:766) Trybunał zdaje się sugerować w pkt 42, że w okolicznościach tej sprawy centrum interesów życiowych domniemanego poszkodowanego znajdowało się w Szwecji, ponieważ tam wykonywał on przeważającą część swojej działalności. Trybunał nie sprecyzował jednak, czy przez „działalność” chciał odnieść się do klientów powoda, czy do środków produkcji wykorzystywanych do ich zaspokojenia.

⁷² G. Guimaraes, *The Corporate Ad; Wall Street's Supersalesman*, *Industry Week*, 10 czerwca 1985 r.; P. Boistel, *La réputation d'entreprise: un impact majeur sur les ressources de l'entreprise*, *Management & Avenir*, vol. 17, nr 3, 2008, s. 9–25.

75. Ponadto wdrożenie takiego kryterium nieuchronnie rodzi inne trudności natury praktycznej. Niezależnie bowiem od tego, jak należy rozumieć pojęcie działalności gospodarczej, bardzo prawdopodobne jest, że informacje potrzebne pozwanemu do ustalenia, który sąd będzie w oparciu o nie właściwy, są objęte – w przypadku osób fizycznych – rozporządzeniem 2016/679⁷³, a w przypadku przedsiębiorstw – w pewnym zakresie – tajemnicą przedsiębiorstwa⁷⁴. W praktyce można się więc zastanawiać, czy pozwanemu będzie co najmniej tak samo trudno przewidzieć, które sądy będą właściwe, na podstawie kryterium centrum interesów, jak na podstawie zasady mozaikowości.

76. Przechodząc teraz do kwestii celu, jakim jest uniknięcie tak dalece, jak jest to tylko możliwe, równoległych postępowań (w celu zapewnienia ścisłego związku pomiędzy sądem a sporem prawnym lub w interesie prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości): dotychczasowe stanowisko Trybunału wydaje się takie, że zastosowanie łącznika, które może skutkować tym, że w sprawach tego rodzaju jurysdykcję ma wiele sądów w różnych państwach członkowskich, nie stanowi problemu, o ile zastosowany łącznik przyznaje jurysdykcję sądom, które wydają się znajdować się w najlepszej sytuacji do dokonania oceny powstałej szkody. Takie stanowisko realizuje bowiem cel prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości wymieniony w motywie 16 rozporządzenia nr 1215/2012 jako uzasadniający odstępstwo od jurysdykcji sądów miejsca zamieszkania względnie siedziby pozwanego⁷⁵.

77. Można na przykład zauważyć, że w pkt 43 wyroku z dnia 3 października 2013 r., Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635), po odwołaniu się do celu, jakim jest prawidłowe sprawowanie wymiaru sprawiedliwości, Trybunał orzekł, że sądy różnych państw członkowskich, w których podnoszona szkoda prawdopodobnie wystąpiła lub wystąpi, są właściwe do orzekania w sprawach o odszkodowanie za podnoszone naruszenie majątkowych praw autorskich, pod warunkiem że państwo członkowskie, na którego terytorium działa ten sąd, chroni materiał objęty prawami majątkowymi, których poszanowania powód dochodzi⁷⁶.

78. Podobnie w pkt 33 i 34 wyroku z dnia 29 lipca 2019 r., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635), Trybunał stwierdził, że sądy różnych państw członkowskich, stanowiących rynek, na który ma wpływ naruszenie i na którym poszkodowany, jak twierdzi, poniósł szkodę, należy uznać za właściwe do orzekania w przedmiocie powództw o odszkodowanie w związku

⁷³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE, Dz.U. 2016, L 119, s. 1.

⁷⁴ Nawet jeśli niektóre informacje gospodarcze są udostępniane publicznie ze względu na obowiązki informacyjne nałożone na niektóre przedsiębiorstwa na mocy dyrektywy 2013/34/UE w sprawie rocznych sprawozdań finansowych, skonsolidowanych sprawozdań finansowych i powiązanych sprawozdań niektórych rodzajów jednostek, zmieniającej dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2006/43/WE oraz uchylającej dyrektywę Rady 78/660/EWG i 83/349/EWG (Dz.U. 2013, L 182, s. 19), zwykła osoba, która zamieściła wypowiedzi na temat danego przedsiębiorstwa, może napotkać trudności, chcąc zrozumieć informacje dotyczące owego przedsiębiorstwa w celu wywnioskowania, gdzie znajduje się centrum interesów przedsiębiorstwa.

⁷⁵ Zobacz na przykład w tym względzie wyroki: z dnia 5 czerwca 2014 r., Coty Germany (C-360/12, EU:C:2014:1318, pkt 48); z dnia 10 września 2015 r., Holterman Ferho Exploitatie i in. (C-47/14, EU:C:2015:574, pkt 73). Prawdą jest, że Trybunał orzekł, iż łącznik miejsca, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, nie może być interpretowany tak szeroko, by obejmował on każde miejsce, w którym odczuwalne są negatywne konsekwencje okoliczności, która już spowodowała szkodę, która to szkoda wystąpiła faktycznie w innym miejscu. Jednakże Trybunał poczynił tę uwagę w celu wyłączenia jurysdykcji nie sądów innych państw członkowskich, na których terytorium zdarzenie wywołujące szkodę powodowałoby również szkodliwe skutki, lecz sądów miejsca, w którym poszkodowany poniósł – zgodnie ze swym twierdzeniem – wtórną szkodę wynikającą z pierwotnej szkody, która wystąpiła i została poniesiona przez poszkodowanego w innym państwie. Zobacz wyroki: z dnia 19 września 1995 r., Marinari (C-364/93, EU:C:1995:289, pkt 14, 15); z dnia 9 lipca 2020 r., Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, pkt 27, 28); z dnia 5 lipca 2018 r., flyLAL-Lithuanian Airlines (C-27/17, EU:C:2018:533 pkt 32).

⁷⁶ W tym względzie można zauważyć, że jeśli – jak wskazał Trybunał w pkt 39 tego wyroku – majątkowe prawa autorskie podlegają zasadzie terytorialności, dzieje się tak dlatego, że nie są one w pełni zharmonizowane i w związku z tym podlegają różnym systemom. Z tego punktu widzenia sytuacja praw autorskich nie różni się zatem od sytuacji dóbr osobistych, w szczególności prawa do ochrony przed zniesławieniem.

z naruszeniem, o którym mowa w art. 101 TFUE. Następnie dodał on, że „rozwiązanie to odpowiada bowiem celom bliskości i przewidywalności przepisów o jurysdykcji, z tego względu, że z jednej strony sądy państwa członkowskiego, stanowiącego rynek, na który mają wpływ zachowania antykonkurencyjne, są najbardziej odpowiednie do rozpatrzenia takich powództw odszkodowawczych, a z drugiej strony podmiot gospodarczy, który wykazuje wspomniane zachowania, może rozsądnie spodziewać się, że zostanie pozwany przed sądy miejsca, w którym jego zachowania zakłóciły zasady uczciwej konkurencji”.

79. Wreszcie w pkt 56 i 57 wyroku z dnia 5 września 2019 r., *AMS Neve i in.* (C-172/18, EU:C:2019:674) Trybunał orzekł najpierw, że sądy różnych państw członkowskich, gdzie znajdują się miejsca zamieszkania konsumentów lub siedziby profesjonalistów będących adresatami takich reklam lub ofert sprzedaży, należy uznać za właściwe do rozpoznawania powództw o stwierdzenie naruszenia, zanim wskazał, że za takim rozwiązaniem „przemawia” fakt, iż sądy te są w najlepszej sytuacji, by wydać rozstrzygnięcie w sprawie, ze względu na bliskość w stosunku do przedmiotu sporu i łatwość przeprowadzenia postępowania dowodowego.

80. W tym kontekście nie tylko nie jestem przekonany, że podejście mozaikowe jest sprzeczne z celami rozporządzenia nr 1215/2012, lecz jestem również nieprzekonany, że zastosowanie któregoś z innych łączników uzasadniających „zasadę jednej jurysdykcji” (takich jak miejsce zamieszkania względnie siedziby pozwanego, miejsce wystąpienia zdarzenia wywołującego szkodę lub centrum interesów życiowych) doprowadzi do wyznaczenia sądów, które koniecznie znajdują się *w lepszej sytuacji*, by ocenić potencjalnie zniesławiający charakter treści, jak również zakres wynikający z nich szkody.

81. Oczywiście w wielu przypadkach zniesławiający charakter treści nie będzie budził wątpliwości. Nie powinno to jednak przesłonić faktu, że zniesławiający charakter treści może być różnie postrzegany w poszczególnych państwach członkowskich. Przykładem może być artykuł, w którym fałszywie przypisuje się konkretnemu przedsiębiorstwu pewne stanowiące nadużycie praktyki handlowe lub podatkowe – przekaz zawarty w tej publikacji może być różnie postrzegany i stosownie do tego może mieć odmienny wpływ w jednym państwie członkowskim w porównaniu z innym⁷⁷.

82. Oprócz tego klasycznego problemu dyskursu międzykulturowego (który wyjaśnia na przykład, dlaczego przedsiębiorstwa opracowują różne strategie marketingowe w różnych państwach członkowskich) brak harmonizacji przepisów dotyczących zniesławienia wydaje się uzasadniać utrzymanie zasady mozaikowości. Co prawda wszystkie państwa członkowskie uchwały przepisy przeciwdziałające zniesławieniu, lecz treść tych przepisów, sposób ich stosowania oraz, co nie mniej ważne, sposób określania wysokości odszkodowania mogą znacząco się różnić w poszczególnych państwach członkowskich, często odzwierciedlając głębokie różnice w obowiązującej kulturze prawnej⁷⁸.

⁷⁷ W przedmiocie istnienia ryzyka naruszenia dobrego imienia przedsiębiorstwa w związku z niektórymi praktykami podatkowymi zob. na przykład PwC, *Tax Strategy and Corporate Reputation: A Business Issue*, 2013.

⁷⁸ We wniosku dotyczącym rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych [COM(2010) 748 wersja ostateczna] Komisja zauważyła, że „[sprawy] o zniesławienie, w których osoba fizyczna oskarża media o naruszenie jej prywatności lub innych dóbr osobistych, [...] to szczególnie delikatne sprawy, dlatego państwa członkowskie przyjęły różne podejścia do zapewnienia zgodności z różnymi wchodzącymi w grę prawami podstawowymi, których one dotyczą, takimi jak godność ludzka, poszanowanie życia prywatnego i rodzinnego, ochrona danych osobowych, wolność wypowiedzi i informacji”. Podobnie zdaniem prof. S. Corneloup i H. Muir Watt odnośne miejsce przyznawane w ramach systemu prawnego wolności wypowiedzi i ochronie prywatności odzwierciedla bardzo silnie kontrastujące ze sobą kultury prawne. S. Corneloup, H. Muir Watt, *Le for du droit à l’oubli*, *Rev. Crit. DIP*, 2018, s. 296. Zobacz także J. Kramerberger Škerl, *Jurisdiction in On-line defamation and Violations of Privacy: In search of a Right Balance*, *LeXonomica*, vol. 9, nr 2, 2017, s. 90.

83. W związku z tym, jak wskazuje Komisja, dany powód może mieć uzasadniony interes we wniesieniu sprawy do sądu innego niż ten właściwy dla miejsca, gdzie znajduje się jego centrum interesów, nawet jeśli ogranicza to kwotę odszkodowania, jakie może on uzyskać. Z jednej strony naruszenia prywatności i dóbr osobistych są wyłączone z zakresu stosowania rozporządzenia nr 864/2007, prawo właściwe zostanie określone zgodnie z przepisami prawa prywatnego międzynarodowego obowiązującymi w państwie członkowskim siedziby każdego właściwego sądu, które to przepisy mogą znacząco się różnić⁷⁹. Z drugiej strony podmiot gospodarczy może chcieć wszcząć postępowanie przed sądami państw członkowskich, w których stara się rozwijać swoją działalność gospodarczą, i w których cieszy się już ugruntowanym dobrym imieniem – a nie przed sądami innych państw członkowskich – właśnie dlatego, że już to dobre imię stanowi dla niego ochronę przed najbardziej brutalnymi aktami zniesławienia lub dlatego, że podmiot może mieć nadzieję na skorzystanie z orzeczenia wydanego na tym rynku, zakładając, że orzeczenie wydane przez sąd lokalny uzyska ogólnie większy rozgłos w mediach w owym państwie członkowskim aniżeli orzeczenie wydane przez sądy państwa członkowskiego, w którym podmiot ów ma swoje centrum interesów życiowych⁸⁰.

84. Uznanie, jak zdają się to czynić przeciwnicy podejścia mozaikowego, że lepiej byłoby skoncentrować wszystkie roszczenia o odszkodowanie przed jednym sądem, prowadzi do przeoczenia rzeczywistej sytuacji, w której ani przepisy państw członkowskich dotyczące zniesławienia, ani nawet przepisy służące określaniu prawa właściwego nie są obecnie zharmonizowane.

85. W istocie, zważywszy na brak harmonizacji w tych dziedzinach, sądy mające wyłączną jurysdykcję do orzekania w przedmiocie całości szkody będą musiały stosować prawo każdego z państw członkowskich, w których podnoszona szkoda mogła wystąpić, aby rozstrzygnąć w przedmiocie ewentualnego roszczenia o odszkodowanie. Oznacza to, że co do zasady będą one musiały wziąć pod uwagę, w odniesieniu do każdego z tych państw członkowskich, prawo właściwe, dobre imię, jakim cieszy się poszkodowany na tym samym terytorium, jak również sposób postrzegania komunikatu przez opinię publiczną w tych państwach⁸¹.

86. Czy w tym kontekście można rzeczywiście uznać, że jeden sąd w jednym określonym (lub możliwym do określenia) państwie członkowskim posiadający pełną jurysdykcję znalazłby się w lepszej sytuacji, by dokonać takiej oceny⁸²? Czy nie należałoby raczej uznać, że istnienie wielości forów jest nieuchronną konsekwencją prawa przysługującego powodowi, zgodnie z zasadą pomocniczości, by ich spory były rozstrzygane przez sądy, które ze względu na to, że znajdują się najbliżej do terytorium poszczególnych państw członkowskich, są w stanie najlepiej

⁷⁹ Zobacz art. 1 ust. 2 lit. g) tego rozporządzenia.

⁸⁰ Dobre imię jednym z kluczowych czynników budowania pozycji na nowym rynku, ale niekoniecznie przekłada się ono na natychmiastowy wzrost wielkości sprzedaży. W przedmiocie strategii komunikacyjnych w kwestiach prawnych zob. H. Bouthinon-Dumas, N. Cheynel, C. Karila-Vaillant, A. Masson, *Communication juridique et judiciaire de l'entreprise*, Larcier, Bruxelles, 2015, s. 323 i nast.

⁸¹ Zobacz w tym względzie M. Bogdan, Regulation Brussels Ia and Violations of Personality Rights on the Internet, *Nordic Journal of International Law*, vol. 87, 2018, s. 219.

⁸² W tym względzie, z całym szacunkiem, nie zgadzam się z argumentem przedstawionym przez Trybunał w pkt 46 wyroku z dnia 25 października 2011 r., eDate Advertising i in. (C-509/09 i C-161/10, EU:C:2011:685), zgodnie z którym nie zawsze z technicznego punktu widzenia jest możliwe określenie liczby osób, które obejrzały komunikat, a przynajmniej argument ten wydaje mi się nieaktualny. W rzeczywistości właściciele stron internetowych zazwyczaj korzystają z narzędzi takich jak Google Analytics w celu udoskonalenia swojej polityki marketingowej. Trzeba przyznać, że zebrane dane są w pewnym stopniu przybliżone, ponieważ na przykład niektórzy użytkownicy mogą korzystać z serwera proxy. Narzędzia te są jednak preferowane przez wspomnianych właścicieli, co świadczy jednak o tym, jak istotny charakter mają one w opinii uczestników rynku. Na przykład według Wikipedii z Google Analytics korzysta ponad 10 milionów stron internetowych, czyli ponad 80% rynku światowego. Co więcej, to przybliżenie wynikające z korzystania ze wspomnianych narzędzi nie wydaje mi się większe niż potencjalnie osiągnięte przy zastosowaniu innych metod kwantyfikacji. W każdym razie Trybunał zaakceptował w międzyczasie możliwość geolokalizacji użytkownika Internetu (zob. wyrok z dnia 24 września 2019 r., Google (Zakres terytorialny usunięcia linków) (C-507/17, EU:C:2019:772, pkt 73).

dokonać wszystkich ocen faktycznych, a także z uwagi na okoliczność, że przepisy dotyczące zniesławienia w każdym z państw członkowskich są zróżnicowane i ukształtowane w uwzględnieniu aspektów kulturowych w świetle odrębnych tradycji prawnych każdego z tych państw⁸³?

87. Oczywiście należy również wziąć pod uwagę cel przewidywalności, ale moim zdaniem to właśnie w następstwie wyważenia tego celu względem celu prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości Trybunał poparł podejście mozaikowe⁸⁴.

88. Wreszcie przed porzuceniem podejścia mozaikowego należałoby w każdym wypadku upewnić się, że nie ma innych rozwiązań, które byłyby mniej daleko idące niż tego rodzaju całkowite odwrócenie dotychczasowej linii orzeczniczej. W tym względzie mniej radykalne może się wydawać zwyczajne połączenie podejścia mozaikowego z czymś, co można by nazwać „kryterium ogniskowania”, jak przewiduje prawo Unii w niektórych dziedzinach⁸⁵.

89. Zgodnie z tym podejściem, aby możliwe było przyznanie jurysdykcji sądom państwa członkowskiego, nie chodzi o to, by dane treści były zwyczajnie dostępne za pośrednictwem Internetu, lecz publikacja musi być ponadto skierowana konkretnie do odbiorców na terytorium danego państwa członkowskiego. Zastosowanie tego kryterium przyczyniłoby się do zapewnienia, by jedynie sądy tych państw członkowskich, na terytorium których publikacja była szczególnie się skupiała, były uprawnione do przejęcia jurysdykcji na podstawie art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012. Podejście to, w zgodzie z celami realizowanymi przez przywołany przepis, umożliwiłoby zredukowanie liczby właściwych sądów w celu zapewnienia pewności prawa, zapewniając jednocześnie ścisły związek pomiędzy sadami i sporem, gwarantując w ten sposób prawidłowe administrowanie wymiarem sprawiedliwości.

90. Co prawda Trybunał zasadniczo odrzucił stosowanie kryterium ogniskowania w odniesieniu do art. 7 pkt 2, na tej podstawie, że odmiennie od art. 15 ust. 1 lit. c) rozporządzenia nr 44/2001 [obecnie art. 17 ust. 1 lit. c) rozporządzenia nr 1215/2012] art. 5 ust. 3 rozporządzenia nr 44/2001 (obecnie art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012) nie wymaga, by działalność była „kierowana do” odbiorców na terytorium państwa członkowskiego, gdzie siedzibę ma sąd, do którego wniesiono powództwo⁸⁶.

91. Można jednak zauważyć, po pierwsze, że fakt, iż art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 nie przewiduje zastosowania takiej przesłanki, nie oznacza, że nie może ona mieć znaczenia, w pewnych szczególnych okolicznościach, dla ustalenia miejsca wystąpienia szkody. Można na przykład zwrócić uwagę, że w pkt 42 wyroku Bolagsupplysningen i Ilsjan Trybunał odniósł się do tego, że sporna strona internetowa miała być zrozumiała dla mieszkańców konkretnego państwa członkowskiego, co sugeruje, że zdaniem Trybunału, przynajmniej w sprawach o zniesławienie, przy ustalaniu jurysdykcji należy brać pod uwagę nakierowanie działalności przez uczestnika rynku na rynki konkretnych państw członkowskich.

⁸³ Zgodnie z motywem 21 rozporządzenia nr 1215/2012 celem tego rozporządzenia jest uniknięcie tak dalece, jak jest to tylko możliwe, równoległych postępowań. Użycie czasownika „uniknąć” implikuje, że taka możliwość mimo wszystko istnieje, w szczególności w sytuacji, gdy jest to konieczne do osiągnięcia innych celów tego rozporządzenia. Ponadto z treści tego motywu jasno wynika, że cel ten ma być realizowany za pomocą przepisów mających zastosowanie do spraw będących w toku i spraw powiązanych.

⁸⁴ Zobacz wyrok z dnia 7 marca 1995 r., Shevill i in. (C-68/93, EU:C:1995:61, pkt 31).

⁸⁵ Zobacz na przykład wyroki: z dnia 12 lipca 2011 r., L'Oréal i in. (C-324/09, EU:C:2011:474, pkt 65); z dnia 21 czerwca 2012 r., Donner (C-5/11, EU:C:2012:370, pkt 27); z dnia 18 października 2012 r., Football Dataco i in. (C-173/11, EU:C:2012:642, pkt 39).

⁸⁶ Wyroki: z dnia 3 października 2013 r., Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:635, pkt 42); z dnia 22 stycznia 2015 r., Hejduk (C-441/13, EU:C:2015:28, pkt 33).

92. Po drugie, jeśli chodzi o naruszenia znaków towarowych, art. 97 ust. 5 rozporządzenia (WE) nr 207/2009⁸⁷ – ustanawiający przepis dotyczący jurysdykcji mający charakter odstępstwa w przypadku naruszenia znaku towarowego – nie zawiera żadnego odniesienia do przesłanki, która wymagałaby, aby w celu ustalenia jurysdykcji sądów państwa członkowskiego dana strona internetowa miała być skierowana do odbiorców na terytorium tego państwa członkowskiego. Niemniej jednak dla celów ustalenia jurysdykcji w tego rodzaju sprawach Trybunał ostatnio wyraźnie uwzględnił okoliczność, że sporne treści umieszczane w sieci – reklamy i oferty sprzedaży – były nie tylko dostępne dla konsumentów w określonych państwach członkowskich, lecz także dla nich przeznaczone⁸⁸.

93. Po trzecie, w odniesieniu do nadawania programów telewizyjnych Europejski Trybunał Praw Człowieka (ETPC) stwierdził, po zbadaniu treści rozporządzenia nr 44/2001, że Szwecja dopuściła się naruszenia art. 6 europejskiej konwencji praw człowieka na tej podstawie, że w istocie gdy program telewizyjny, choć dostępny poza Szwecją, wyprodukowano z myślą o szwedzkiej publiczności, państwo to powinno było zapewnić osobie, która uważa, że padła ofiarą podnoszonego przez nią zniesławienia przez ten program, skuteczny dostęp do właściwych sądów⁸⁹. Wydaje się zatem, że zdaniem ETPC państwa muszą przewidzieć możliwość wniesienia przez osoby zniesławione powództwa do ich sądów, pod jedynym tylko warunkiem, że komunikat jest skierowany do mieszkańców tych państw.

94. W świetle powyższego można zatem uznać, że zastosowanie kryterium ogniskowania stanowiłoby być może mniej radykalną zmianę w orzecznictwie Trybunału niż samo porzucenie lub innego rodzaju rezygnacja z podejścia mozaikowego. Zaletą tego rozwiązania byłoby również uniknięcie przejęcia jurysdykcji przez sądy innego państwa członkowskiego w przypadku stwierdzenia jedynie luźnego związku między daną publikacją w sieci a podnoszoną szkodą poniesioną w jej wyniku przez powoda lub gdy powód oportunistycznie stara się wykorzystać techniczny fakt publikacji w sieci w celu zapewnienia sobie korzystniejszego miejsca prowadzenia postępowania. Ponadto zresztą zastosowanie takiego kryterium, które nie jest wyraźnie wykluczone przez brzmienie art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012, mogłoby prowadzić do lepszego wyważenia celów bliskości i ograniczenia liczby sądów właściwych⁹⁰.

95. Podsumowując, należy zatem uznać, że poszukiwanie idealnego rozwiązania w przypadku zniesławienia o charakterze transnarodowym jest zadaniem jałowym. Doświadczenie potwierdza taki stan rzeczy. Trudności można wskazać zarówno w odniesieniu do podejścia mozaikowego, jak i tego opartego na „jednej jurysdykcji”. Niemniej jednak od czasu wyroku Trybunału w sprawie Shevill z 1991 r. Trybunał, ogólnie rzecz biorąc, opowiadał się za podejściem mozaikowym. Nie można, jak sądzę, twierdzić, że podejście to jest tak z gruntu błędne czy niezadowolające, że należy teraz zmienić lub w inny sposób odrzucić oparte na nim orzecznictwo.

96. W każdym wypadku uważam, że niniejsza sprawa nie jest odpowiednią okazją ku temu, aby Trybunał zajął stanowisko, czy podejście mozaikowe należy utrzymać, ulepszyć, czy nawet porzucić. W sprawie w postępowaniu głównym nie zarzuca się, że przedmiotowe treści

⁸⁷ Rozporządzenie Rady (WE) z dnia 26 lutego 2009 r. w sprawie wspólnotowego znaku towarowego (wersja ujednolicona) (Dz.U. 2009, L 78, s. 1). Rozporządzenie to zostało zastąpione przez rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2017/1001 z dnia 14 czerwca 2017 r. w sprawie znaku towarowego Unii Europejskiej (Dz.U. 2017, L 154, s. 1), którego art. 125 ust. 5 ma zasadniczo takie samo brzmienie jak art. 97 ust. 5 rozporządzenia nr 207/2009.

⁸⁸ Wyrok z dnia 5 września 2019 r., AMS Neve i in. (C-172/18, EU:C:2019:674, pkt 56, 65).

⁸⁹ Wyrok ETPC z dnia 1 marca 2016 r. w sprawie Arlewin przeciwko Szwecji, CE:ECHR:2016:0301JUD002230210.

⁹⁰ Zobacz w tym względzie zasadniczo opinia rzecznika generalnego N. Jääskinena w sprawie Pinckney (C-170/12, EU:C:2013:400, pkt 68).

stanowiłyby zniesławienie, lecz że naruszałyby one prawo francuskie dotyczące czynów noszących miano „*dénigrement*” (polegających na dyskredytacji konkurenta), które są formą oszczerstwa⁹¹. Ponadto sąd odsyłający nie wydaje się kwestionować tej kwalifikacji⁹².

97. W prawie francuskim dyskredytowanie nie mieści się w kategorii naruszenia dóbr osobistych, lecz jest raczej objęte zakresem reguł dotyczących nieuczciwej konkurencji⁹³. W szczególności w prawie francuskim dyskredytowanie różni się od zniesławienia tym, że to ostatnie wymaga, by krytyka miała charakter godzący w honor, godność lub dobre imię osoby fizycznej lub prawnej, podczas gdy dyskredytowanie polega na publicznym dyskredytowaniu produktów podmiotu gospodarczego, konkurencyjnych lub nie, w celu wywarcia wpływu na zachowania nabywcy klientów⁹⁴.

98. Wprawdzie te szczególne cechy prawa francuskiego same w sobie pozostają bez wpływu na sposób, w jaki należy dokonywać wykładni art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012, jednak wybór powoda, by powołać się na tę kwalifikację, a nie na kwalifikację czynu zniesławienia, oznacza, w sposób dorozumiany lecz nieuchronny, że powoływana szkoda ma charakter ściśle gospodarczy⁹⁵.

99. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału w przypadku naruszenia praw o charakterze gospodarczym, przyznanych na gruncie ustawodawstw różnych państw członkowskich sądy tych państw są właściwe do rozpoznania powództw dotyczących szkód wyrządzonych na terytorium ich państw członkowskich, o ile sądy te są w stanie najlepiej ocenić, czy nastąpiło naruszenie tych praw i jakiego rodzaju szkoda wystąpiła⁹⁶.

100. W szczególności, zgodnie z orzecznictwem Trybunału, powództwo dotyczące naruszenia prawa ochrony konkurencji może zostać wniesione do sądu każdego państwa członkowskiego, o ile czyn spowodował lub może spowodować szkodę na obszarze właściwości sądu rozpoznającego sprawę⁹⁷. Ścisłej rzecz ujmując – jeżeli rynek, na który ma wpływ

⁹¹ W prawie francuskim dyskredytowanie ma miejsce wówczas, gdy rywal rozpowszechnia informacje mające na celu zdyskredytowanie swojego konkurenta, chyba że dane informacje dotyczą kwestii interesu ogólnego i znajdują wystarczające oparcie w faktach oraz z zastrzeżeniem, że są wyrażone z pewną powściągliwością. Zobacz J.-P. Griel, *Entreprises – Le dénigrement en droit des affaires La mesure d'une libre critique*, *JCP ed. G*, nr 19-20, 8 maja 2017 r., doct. 543 i Cass. com. 9 stycznia 2019 r., nr°17–18350.

⁹² Wprawdzie we wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym sąd odsyłający wskazał, że uważa, iż rozwiązanie przedstawione w wyroku z dnia 17 października 2017 r., *Bolagsupplysningen i Ilsjan* (C-194/16, EU:C:2017:766), dotyczącym podnoszonego naruszenia dóbr osobistych, można zastosować *mutatis mutandis* do czynów nieuczciwej konkurencji wynikających z rozpowszechniania na forach internetowych jakoby dyskredytujących wypowiedzi, uważam jednak, że z perspektywy prawa Unii zachodzi zasadnicza różnica pomiędzy podnoszeniem naruszenia dóbr osobistych a podnoszeniem naruszenia w dziedzinie praw o charakterze czysto gospodarczym.

⁹³ Z ostatniego orzecznictwa Trybunału wynika, że podejście oparte na kryterium centrum interesów życiowych dotyczy w szczególności sposób sytuacji, w której osoba podnosi naruszenie jej dóbr osobistych. Zobacz z tym względzie wyrok z dnia 17 czerwca 2021 r., *Mittelbayerischer Verlag* (C-800/19, EU:C:2021:489, pkt 31).

⁹⁴ Ponadto zgodnie z prawem francuskim dyskredytowanie może również stanowić, w pewnych okolicznościach, nadużycie pozycji dominującej. *Cour d'appel de Paris* (sąd apelacyjny w Paryżu, Francja), wyrok nr 177 z dnia 18 grudnia 2014 r., *Sanofi e.a. c. Autorité de la concurrence* (RG nr 2013/12370). W wyroku z dnia 23 stycznia 2018 r., *F. Hoffmann-La Roche i in.* (C-179/16, EU:C:2018:25) Trybunał uznał, że porozumienie między konkurentami wprowadzającymi do obrotu dwa konkurencyjne produkty, dotyczące przekazania decydom pewnych dyskredytujących informacji, stanowi ograniczenie konkurencji ze względu na cel.

⁹⁵ Zgodnie z prawem UE to samo działanie może zostać odmiennie zakwalifikowane, co może spowodować zastosowanie do niego różnych reżimów prawnych, pod warunkiem, że kryteria kwalifikacji, którymi się posłużono, cele realizowane przez reżimy prawne oraz zakres ochrony przyznanej przez każdy z nich są odmiennie. Zobacz analogicznie wyrok z dnia 27 stycznia 2011 r., *Flos* (C-168/09, EU:C:2011:29, pkt 34).

⁹⁶ Zobacz na przykład wyrok z dnia 3 kwietnia 2014 r., *Hi Hotel HCF* (C-387/12, EU:C:2014:215, pkt 39).

⁹⁷ Zobacz w tym względzie wyrok z dnia 5 czerwca 2014 r., *Coty Germany* (C-360/12, EU:C:2014:1318, pkt 57).

antykonkurencyjne zachowanie, stanowi rynek państwa członkowskiego, na którego terytorium miała wystąpić podnoszona szkoda, należy uznać, że do celów zastosowania art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012 szkoda zaistniała w tym państwie członkowskim⁹⁸.

101. Ponieważ w przypadku czynu polegającego na dyskredytowaniu rynkami, na które może ono mieć wpływ, są te, na których z jednej strony sprzedawane są dyskredytowane usługi, a z drugiej strony dostępny był komunikat o charakterze dyskredytującym, uważam, że w sprawie w postępowaniu głównym należy uznać, iż sądy francuskie są właściwe, jeżeli Gtflix Tv rzeczywiście ma znaczną liczbę klientów zamieszkałych we Francji i jeżeli sporne komunikaty umieszczono w języku francuskim lub angielskim, ponieważ nie można uznać, że liczba osób rozumiejących te języki w tym państwie członkowskim jest nieznaczną⁹⁹.

102. Rozwiązanie to jest zgodne z celami bliskości i prawidłowego sprawowania wymiaru sprawiedliwości, realizowanymi przez rozporządzenie nr 1215/2012, o których mowa w jego motywie 16. Należy bowiem uznać, że sądy właściwe na podstawie art. 7 pkt 2 rozporządzenia nr 1215/2012, czyli – w spornych okolicznościach w postępowaniu głównym – sądy miejsca zamieszkania względnie siedziby każdego klienta, który prawdopodobnie miał dostęp do danych publikacji i je zrozumiał, są w najlepszej sytuacji do dokonania oceny, czy czyn polegający na dyskredytowaniu rzeczywiście spowodował zmianę zachowania tych klientów¹⁰⁰. Rozwiązanie to jest również zgodne z wymogiem przewidywalności, ponieważ każde przedsiębiorstwo musi rozsądnie spodziewać się, że na skutek publicznego odniesienia się do konkurenta będzie mogło zostać pozwane przed sądy różnych państw członkowskich, na których terytorium treści te są lub były dostępne i w których konkurent miał klientów.

103. Wreszcie, i przede wszystkim, rozwiązanie to znajduje potwierdzenie w wymogu spójności między wykładnią przepisu o jurysdykcji a instrumentem regulującym prawo właściwe, o którym mowa w motywie 7 rozporządzenia Rzym II¹⁰¹. Tak się składa, że o ile normy kolizyjne mające zastosowanie do zniesławienia nie są zharmonizowane, o tyle rozporządzenie Rzym II ujednotacza nie mniej jednak normy kolizyjne odnoszące się do nieuczciwej konkurencji¹⁰².

⁹⁸ Wyrok z dnia 29 lipca 2019 r., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, pkt 33).

⁹⁹ Według badania zatytułowanego „Eurobarometr – Europejczycy i ich języki, 2012”, przeprowadzonego przez TNS Opinion & Social na zlecenie Dyrekcji Generalnej ds. Edukacji i Kultury, Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń Pisemnych i Dyrekcji Generalnej ds. Tłumaczeń Ustnych Komisji, 34% ludności Francji wskazuje, że uważa się za zdolnych do zrozumienia rozmowy w języku angielskim. Wydaje mi się, że taki odsetek jest wystarczający, aby uznać, że komunikat w języku angielskim umieszczony na forum odwiedzanym przez francuskich konsumentów zostanie prawdopodobnie przez nich zrozumiany.

¹⁰⁰ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 29 lipca 2019 r., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, pkt 34); z dnia 24 listopada 2020 r., Wikingerhof (C-59/19, EU:C:2020:950, pkt 37).

¹⁰¹ Zobacz w tym względzie wyroki: z dnia 5 lipca 2018 r., flyLAL-Lithuanian Airlines (C-27/17, EU:C:2018:533, pkt 41); z dnia 29 lipca 2019 r., Tibor-Trans (C-451/18, EU:C:2019:635, pkt 35); z dnia 9 lipca 2020 r., Verein für Konsumenteninformation (C-343/19, EU:C:2020:534, pkt 39).

¹⁰² Chociaż rozporządzenie Rzym II nie zawiera definicji pojęcia nieuczciwej konkurencji, w jego motywie 21 stwierdza się, że „norma kolizyjna powinna chronić konkurentów, konsumentów i społeczeństwo oraz zapewniać prawidłowe funkcjonowanie gospodarki rynkowej. Powiązanie z prawem państwa, w którym występuje lub jest prawdopodobne wystąpienie naruszenia stosunków konkurencyjnych lub zbiorowych interesów konsumentów, zasadniczo spełnia te cele”. Ponadto ponieważ przepis prawa Unii należy interpretować zgodnie z prawem międzynarodowym, trzeba podkreślić, że konwencja paryska zobowiązuje państwa będące jej stronami, czyli w tym wypadku wszystkie państwa członkowskie, do zapewnienia skutecznej ochrony przed nieuczciwą konkurencją, która obejmuje, w rozumieniu tej konwencji, „fałszywe dane w wykonywaniu handlu, mogące narazić na utratę opinii przedsiębiorstwo, produkty bądź działalność przemysłową lub handlową konkurenta”. Mając na uwadze te elementy, należy uznać, że pojęcie nieuczciwej konkurencji w rozumieniu rozporządzenia Rzym II obejmuje czyny polegające na dyskredytowaniu konkurenta.

104. W przypadku czynów nieuczciwej konkurencji naruszających interesy konkretnego konkurenta, tak jak w postępowaniu głównym, art. 6 ust. 2 rozporządzenia Rzym II przewiduje zastosowanie zasady ogólnej ustanowionej w art. 4 tego rozporządzenia¹⁰³, mianowicie prawa państwa, w którym powstaje szkoda¹⁰⁴.

105. W świetle powyższego uważam, iż sądy francuskie będą miały jurysdykcję pod warunkiem, że zostanie ustalone, że Gtflix Tv ma we Francji znaczną liczbę klientów, którzy prawdopodobnie mają dostęp do spornej publikacji (spornych publikacji) i rozumieją ją (je). Ocena tych faktów należy do sądu odsyłającego.

V. Wnioski

106. Mając na uwadze, że żądanie sprostowania informacji i usunięcia treści mogą być podniesione jedynie przed sądami miejsca zamieszkania, względnie siedziby powoda, względnie przed sądami, na których obszarze właściwości nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę, względnie przed sądami, na których obszarze właściwości znajduje się centrum interesów życiowych powoda, proponuję udzielenie na pytanie prejudycjalne następującej odpowiedzi:

107. Artykuł 7 pkt 2 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z dnia 12 grudnia 2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych należy interpretować w ten sposób, że powód, który powołuje się na czyn nieuczciwej konkurencji polegający na rozpowszechnianiu w Internecie dyskredytujących wypowiedzi i który dochodzi zarówno sprostowania informacji i usunięcia określonych treści, a także naprawienia wynikających z nich szkód gospodarczych i krzywd, może wytoczyć powództwo lub podnieść żądanie przed sądami każdego państwa członkowskiego, na terytorium którego treść opublikowana w Internecie jest lub była dostępna wyłącznie w celu uzyskania zasądzenia odszkodowania i zadośćuczynienia za szkody i krzywdy wyrządzone na terytorium tego państwa członkowskiego. Aby sądy te mogły jednak rozpoznać odnośne powództwo, względnie żądanie, powód musi wykazać, że ma w państwie siedziby sądu znaczną liczbę konsumentów, który prawdopodobnie mają dostęp do danej opublikowanej treści i którzy ją zrozumieli.

¹⁰³ Co prawda przepis ten wprowadza wyjątek od zasady ustanowionej w art. 6 ust. 1, zgodnie z którą „[p]rawem właściwym dla zobowiązania pozaumownego wynikającego z czynu nieuczciwej konkurencji jest prawo państwa, w którym występuje lub jest prawdopodobne wystąpienie naruszenia stosunków konkurencyjnych lub zbiorowych interesów konsumentów”, jednak w moim rozumieniu wyjątek ten oznacza, że ma on w szczególności umożliwić, w odpowiednich przypadkach, stosowanie przepisów szczególnych określonych w art. 4 ust. 2 i 3 rozporządzenia. Zobacz P. Wautelet, *Concurrence déloyale et actes restreignant la libre concurrence*, *R.D.C.*, 2008/6, czerwiec 2008 r., s. 512. W związku z tym w wielu przypadkach nie będzie różnicy między wynikiem uzyskanym wskutek zastosowania tych dwóch przepisów, ponieważ rynek będzie często miejscem powstania szkody. Ponadto zgodnie z motywem 21 tego rozporządzenia szczególna zasada przewidziana w art. 6 ust. 1 nie jest wyjątkiem od ogólnej zasady ustanowionej w art. 4 ust. 1, do której odnosi się art. 6 ust. 2, lecz raczej jej uściśleniem.

¹⁰⁴ Szkodą, którą należy wziąć pod uwagę w celu ustalenia miejsca powstania szkody, jest szkoda bezpośrednia, co wynika z motywu 16 tego rozporządzenia. Zobacz wyrok z dnia 10 grudnia 2015 r., *Lazar* (C-350/14, EU:C:2015:802, pkt 23).